

ornitika

22

chráněná krajinná oblast

SLAVKOVSKÝ LES

ARNIKA

INFORMAČNÍ A METODICKÝ LIST · CHKO

č. 22 | 42 | 1989

VLADIMÍR HANZLÍK	43	Jan Harváněk
PROBLÉMY S PŘESAZOVÁNÍM KOSATCŮ A HOŘCŮ	44	Stanislav Wieser
JEŠTĚ KE KRÁSENSKÉ ROZHLEDNĚ	47	Stanislav Burachovič
ŽLUTÁSEK BORŮVKOVÝ VE SLAVKOVSKÉM LESE	48	Miroslav Hour
ZAPOMENUTÝ KAMENNÝ SVĚDEK	49	Karel Macek Jan Gryc
STARÉ ÚVAHY O VZNIKU MINERÁLNÍCH VOD	50	Vladimír Křížek
JELÉN SÍKA	52	Otomar Rabštejnek Jan Harváněk
SIGMUND FREUD V KARLOVÝCH VARECH	53	Stanislav Burachovič
ETOLOGIE ŽIVOČICHŮ	54	Jaroslav Boček
K ENTOMOLOGICKÉMU PRŮZKUMU SLAVKOVSKÉHO LESA (1693-1988)	56	Miroslav Hour
ŽALOSTNĚ A PŘÍŠERNĚ NOVINY O POVODNI 1582	59	Stanislav Burachovič
SOCHA SV. ANNY V POUTNOVĚ	59	Stanislav Burachovič
NEJPOČETNĚJŠÍ Z KACHEN - BŘEZNAČKA?	60	Otomar Rabštejnek Miroslav Poruba
DUBNOVÝ TRANSPORT	64	Zdeněk Huml
CELOROČNĚ HÁJENA: LASICE KOLČAVA	65	Otomar Rabštejnek Jan Harváněk
VODOHOSPODÁŘSKÝ VÝZNAM DLOUHÉ STOKY	66	Josef Turek
ANKETA KLADSKÁ	68	Ellen Volavková
NABÍDKA PRACÍ - 1989	69	Ellen Volavková
DOBROVOLNÝ AKTIV V ROCE 1988	70	Ellen Volavková
NÁVŠTĚVOU U KOLEGŮ CHKO PODYJÍ	72	Petríčková Petríček
TETŘÍVČÍ TOK A ROZMNOŽOVÁNÍ	75	Jan Harváněk

ARNIKA - informační
a metodický list, jako
nepravidelník vydává
Správa CHKO Slavkovský
les (KSSPPOP Plzeň) pro
aktiv dobrovolných spo-
lupracovníků CHKO SL.

Neprodejná tiskovina
určená pouze pro vnitřní
potřebu. Tisk povolen
OK ONV Cheb (T-18-75-PE).
Uzávěrka tohoto čísla
(22-1989) 15. ledna 1989.

ZA PŮVODNOST A OBSAHOVOU
SPRÁVNOST PŘÍSPĚVKU RUČÍ
AUTORI.

Řídí redakční rada ve
složení:
RNDr. Jaroslav Boček
PhDr. Stanislav Burachovič
Ing. Josef Královce, CSc.
Ellen Volavková, prom. psych.

Odpovědný vedoucí a gra-
fická úprava: Jan Harváněk

Barevná fotografie na
přední straně obálky:

KOSATEC SIBIRSKÝ (IRIS
SIBIRICA)

Barevná fotografie na
zadní straně obálky:

HNÍZDO TETŘÍVKA OBEČNÉHO
V CHN KŘÍŽKY

Fotografie: Stanislav
Wieser

Adresa redakce:

SPRÁVA CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI
SLAVKOVSKÝ LES

U SOKOLOVA 119/15
353 01 MARIÁNSKÉ LÁZNĚ

Tisk: SLUŽBY KARLOVY VARY

Tisk barevné obálky: TISKÁRNY SNP MARTIN

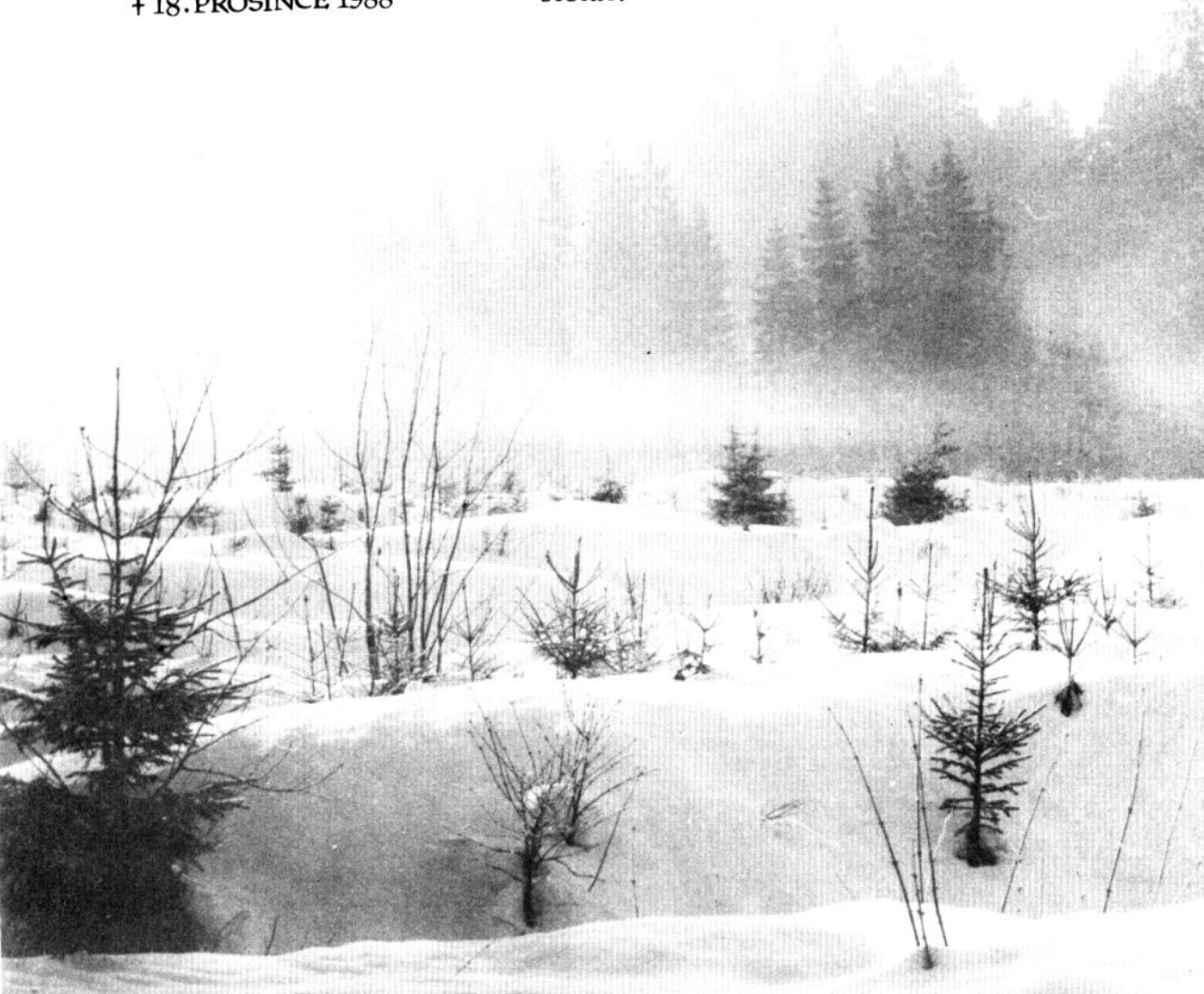
VLADIMÍR HANZLÍK

+ 18. PROSINCE 1988

Na sklonku minulého roku opustil naše řady Vláda Hanzlík. Nestačili jsme se ani rozloučit a poděkovat ti za pěkné dny a přitom jsme se znali tak dlouho - nebo tak krátkou dobu?

Vláda začal v devíti letech chodit do našeho oddílu Mladých ochránců přírody. Byl na všech táborech, při všech lumpárnách a samozřejmě i při všech brigádách a nevynechal ani ty, při kterých naskakovaly v dlaních puchýře. I při odchodu do učení zůstal věrný oddílu a ochranářům. Jako instruktor začal vést nejmladší ochránce přírody Slavkovského lesa. Pomáhal při ochranářských táborech MOP Slavkovského lesa, pomáhal nezištně radou, zkušenostmi, ale i svojí řemeslnou odborností nově získané profese. V osmnácti letech byl mezi prvními, kteří složili zkoušky dobrovolného strážce CHKOSL. A od té doby opět jaksí samozřejmě patřil mezi ty nejlepší a nejaktivnější. Jeho činnost byla obdivuhodná. Svou veselou povahou stačil stejným dílem rozdělit mezi nás ochranáře, ale i mezi myslivce, jeskyně a posléze i ve své rodině. Vladimír měl rád přírodu a hromadu lidí okolo sebe a je smutné, že právě příroda se k němu zachovala tak krutě. Mráz a sníh ho v jeho dvatřiceti letech zastavily ve Slavkovském lese na jeho čínorodé cestě životem, aniž jsme se stačili rozloučit a poděkovat...

Tak tedy Vladimíre, veliké díky! Bylo nám s tebou dobře. Měli jsme společné sny a cíle - ty zůstáváš stejně tak, jako krásná vzpomínka na tebe. Tvá památka má barvu srdce, modré oblohy a svěží zeleně!

PROBLÉMY S PŘESAZOVÁNÍM KOSATCŮ A HOŘCŮ

text a foto: ing. STANISLAV WIESER

Koncem léta 1984 objevil karlovarský okresní konzervátor státní ochrany přírody lokalitu IRIS SIBIRICA a GENTIANA PNEUMONANTHE na katastrálním území Javorná v severovýchodní části chráněné krajinné oblasti Slevkovský les. Stovky těchto chráněných rostlin se vyskytovaly na neobhospodařované pastvině, která byla určena již na jaře příštího roku k rekultivaci. Zatím mělo být provedeno jen rozorání z prostředků hospodářství Dl. Lomnice, ale Státní statky, o.p. Karlovy Vary podle zjištění připravovaly širší projekt rekultivací. Tehdy nebylo vůbec možné uvažovat o vynětí pozemku ze zemědělské půdy.

TEXT K OBRÁZKŮM NA TÉTO STRANĚ:

Obrázek nahoře - Přesezené kosatce přes pečlivost výběru stanoviště a šetrné přemísťování nejsou vitální a postupně mizí.

Obrázek vpravo dole - Trs hořce hořepníku na původní lokalitě u Javorné.

Zachování lokality o rozloze cca 2 ha v jinsk rekultivovaném a později intenzivně chemizovaném pozemku o rozloze asi 20 ha by bylo z hlediska ochrany jmenovaných rostlin pochybné. Proto jednal okresní konzervátor s technikem Státních statků o možnosti ponechání některé okrajové části pozemku v kategorii zemědělsky nevyužívané plochy. Na vytypovanou plochu v k.ú. Český Chloumek a Javorná jsme přesadili z ohrožené lokality cca 250 jedinců *Gentiana pneumonanthe* v cca 60 trsech a přibližně 30 trsů *Iris sibirica*. Práci jsme provedli o víkendech 30.září a 6.října 1984. Přemísťování rostlin bylo projednáno s odborem kultury ONV Kerlový Vary. Správa chráněné krajinné oblasti Slavkovský les věnovala lokalitě pozornost a my jsme sledovali vývoj rostlin i situaci s úpravami pozemků.

V hlášení strážce ze dne 7.září 1985 jsem konstatoval, že lokalita nebyla v tomto roce zásshem Státních statků dotčena. Pokračovali jsme v přesazování kosatců, protože při sledování v červnu téhož roku se zdála loňská přesadba úspěšná. Naopak horce se ujaly jen asi z 20%, takže jsme jejich další přesazování odsunuli na dobu vegetačního klidu. Uskutečnili jsme převazení jen pěti kontrolních trsů *Gentiana pneumonanthe* a zbylé trsy v počtu 44 na původní lokalitě jsme označili.

Ve hlášení ze dne 2.května 1986 jsem dával Správě na vědomí, že toho času posuzuje okresní konzervátor projekt pozemkových úprav v širším okolí Javorné, kde má být odvodněno "všechno", včetně původní i náhradní lokality chráněných rostlin. Pohled na mapu plánované akce byl vskutku skličující. Pozdějšími jednáními se podařilo některé plochy včetně zájmové náhradní lokality vyjmout z přípravy rekultivací. V té době bylo však již zřejmé, že úspěch přesadby chráněných druhů je malý. V hlášení jsem doporučoval zachování původní lokality, což se zdálo vzhledem ke zmíněným záměrům iluzorní.

Znovu jsem na problém poukázal v červnu téhož roku, kdy se ukázalo, že loňské přesadby *Iris sibirica* jsou úspěšné, zatímco z předloňských, tj. prvních přesazených rostlin všechny zesláblý a mnohé uhynuly. Kromě sledovaných dvou druhů chráněných rostlin na zájmovém území je *Primula elatior* a *Trollius europaeus* (nově *T.alatissimus*), později nedaleko zjištěný zevar nejmenší (*Sparanium minimum*), sítina cibulkotá (*Juncus bulbosus*) a bublatka (pravděpodobně *Utricularia vulgaris*).

Ve sledování úspěšnosti přesazování rostlin jsme pokračovali v roce

VYRÝVÁNÍ A PŘEMÍSŤOVÁNÍ HOŘCŮ A KOSATCŮ NA OHROŽENÉ LOKALITĚ

1987 - 1988. V červenci 1987 jsem ke hlášení strážce připojil nákres tehdejšího výskytu *Iris sibirica* v dosud nedotčených lokalitách. Původní lokalita, přes zásshy vyrýpávání trsů kosatců, svědčila o vitalitě a dalším rozrůstání v ploše, zatímco na náhradní ploše kvetlo pouze 18 rostlin z mnoha set, které sem byly přesazeny v letech 1984 až 1985. Naopak ve čtyřech skupinách kvetlo mnoho desítek kosatců na novém stanovišti jihozápadně asi 200 m od původní lokality. Bohužel opět na pozemku určeném k rekultivaci.

Zatím poslední z mých hlášení k problémové přesadbě chráněných rostlin je z 27.srpna 1988. Zaznamenal jsem tehdy na náhradní lokalitě 30 kvetoucích hořců hořečníků z cca 250 přesazených. Na původním stanovišti, které se až dosud podařilo ochránit iniciativním jednáním okresního konzervátora a Správy CHKO Slavkovský les, zůstaly nejen rostliny označené v roce 1985, ale dalších asi 50 rostlin se spontánně rozšířilo v úzkém okruhu.

V tomto článku chci shodně se závěry z popsaných konstatování apelovat na to, aby byla chráněna stanoviště rostlin! Nejde o záchranu dejme tomu nějak zákonně chráněných druhů. Jde v takových případech o záchranu přírodních biotopů a ekologicky stabilizačních ploch. V daném případě jde krmě toho o konkrétní ochranu prameniště Dražovského potoka, který napájí vodárenskou nádrž Stenovice.

Přesazování chráněných druhů rostlin není řešením ve smyslu ochrany životního prostředí. Má jistě v určitých případech význam. Náš příklad upozorňuje přitom na riziko s tím spojené. Rovněž přesazování obou uvedených druhů z Poochří na lokality Trídolí a Křížky nebyly úspěšné. Jinde by se možná dalo argumentovat úspěchy. Například v časopisu Paměťky-Příroda (č.3/88) popisuje A. Novák přesazení trsu kosatce sibiřského, který se ujal - ale sledování bylo skutečně zatím pouze jeden rok. Ve smyslu článků publikovaných v Naší přírodou o přesazování všivců, vstavačů nebo bleďulí jsou akce přesazování rostlin nutnou součástí aktivní ochrany květeny. Neměly by se stát nekriticky doporučeným řešením nebo dokonce vhodným námětem pro činnost v ochraně přírody. Znovu zdůrazňuji, že je to krajní řešení a při důsledném sledování nevyzní asi lépe než v popsaném případě. Zde se nakonec možná někomu může jevit jako zbytečné. Na počátku akce se však nedal vývoj událostí odhadnout. Všechno vynaložené úsilí přispělo k prozatímnímu úspěchu záchrany původní lokality.

Vyhláška č.54 z 18.4.1958 o chráněných rostlinách jejich přesazování zakazuje. Není mi známo, že by připravovaná novelizace vyhlášky tento problém řešila. Zato v inovovaném seznamu rostlin uvádí nejnověji platné názvosloví. Tak se dozvíme, že hořec hořepník již nepatří do rodu *Gentiana*, ale tvoří jeden ze dvou druhů nového rodu *Pneumonanthe*. Jak jej zachránit v naší přírodě? Nevíme! Mnozí nadšenci

se do toho pouštět i bez zaštitění zákony, bez institucí, které by zkoumaly, jak prakticky přírodu chránit. Naopak devastátoři jsou vybaveni legislativou a zázemím institucí, které mohou prokazovat oprávněnost i ekonomiku svého počínání.

JEŠTĚ KE KRÁSENSKÉ ROZHLEDNĚ

PhDr. S. Burachovič

O historii i opravě Krásenské rozhledny jsem na stránkách Arniky již psal. Přináším dnes zájemcům několik nově zjištěných údajů, které upřesňují naše dosavadní znalosti.

Autorem projektu rozhledny je krásenský rodák WILLY RUSS (1887-1974). Vystudoval keramickou školu v Tepličkách a stal se významným regionálním sochařem a keramikem. Z projektu rozhledny jej prý inspiroval minaret ve městě Semerre v Iráku. Připomínám, že Russ vytvořil kromě stovek cenných keramických plastik také sochy J.W. Goetha v Lokti a v Mariánských Lázních (zničena nacisty).

Prováděcí stavební plány rozhledny vypracoval Fritz Hofmann. Stavba věže byla dokončena v září roku 1934, kdy se také měla slavnostně otevřít. Pro nepřízeň počasí se však otevření muselo odložit a uskutečnilo se teprve 23. června 1935.

Na závěr této glosy ještě několik technických dat: výška rozhledny - 25 m, počet schodů - 120, průměr základny - 11 m, síla zdiva u základny - 2,5 m, množství zpracoveného materiálu - 1.100 m³, náklady - 55.000 korun.

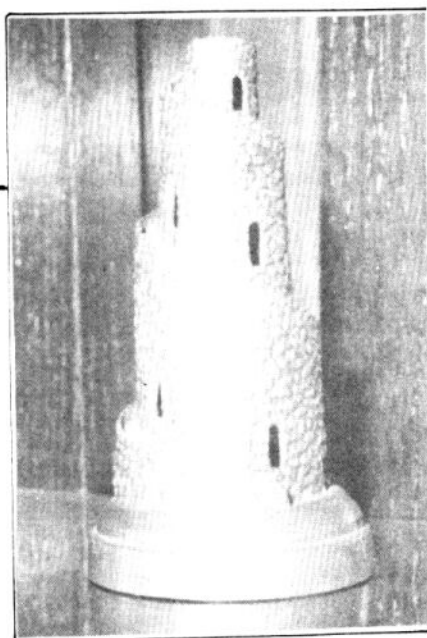
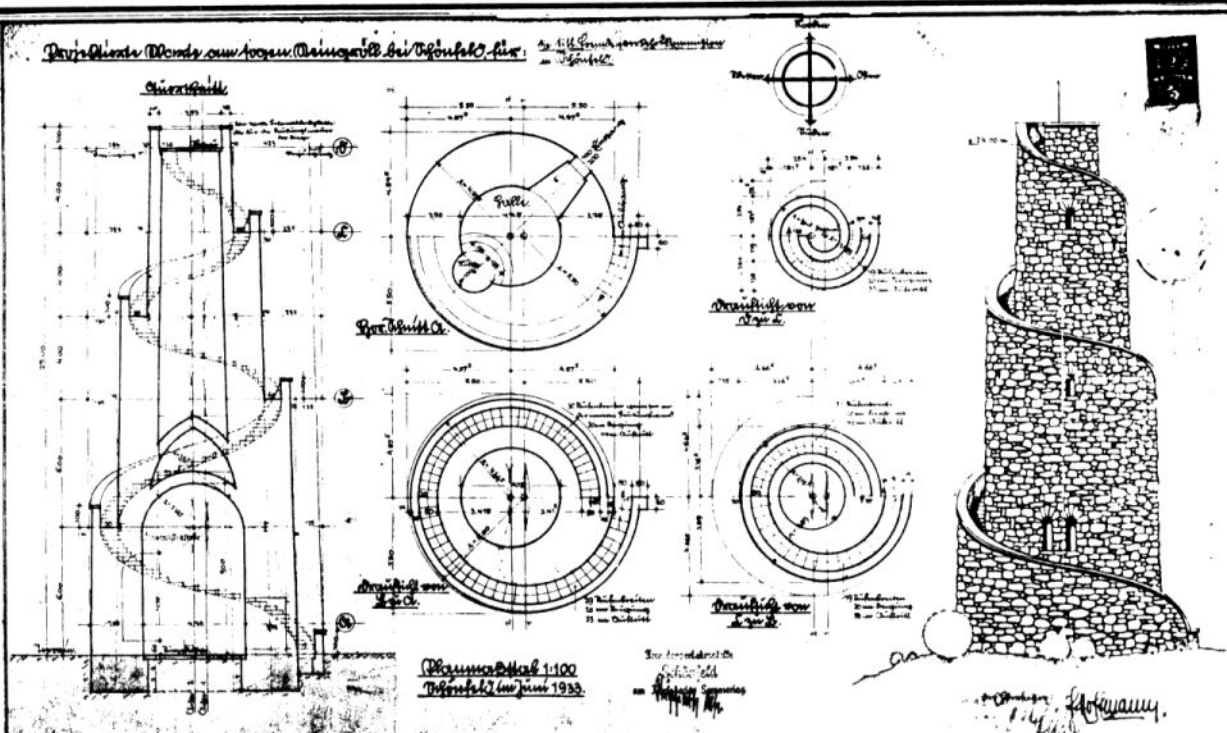

Foto nahoře: Model Krásenské rozhledny z cínu byl vyráběn v Krásnu jako suvenýr (z výstavy "Cín z dílen krásenských mistrů" v Sokolově).

Snímek dole: Kopie Krásenské rozhledny - stavebního výkresu (z knihy "Schönfeld" vydané v NSR).

žlutásek borůvkový

MIROSLAV
HOUE

ve slavkovském lese

K nápadným druhům naší motýlí fauny patří žlutásek borůvkový (*Colias palaeno* L.). U nás je rozšířen ostrůvkovitě, jeho výskyt je vázán na rašeliniště a slatiniště. Druh má jedno pokolení v roce, imago se vyskytuje od června do srpna. Sameček má křídla žlutozelená, samička běleavá, lem je černý.

Vajíčka kladou samičky na spodní stranu listů brusnice vlohyně (*Vaccinium uliginosum* L.), která je živnou rostlinou. Housenky přezimují po druhém svlékání a kuklí se z jara dalšího roku. Stadium kukly trvá krátce.

Slavkovský les se svými rašeliništi je jednou z typických lokalit výskytu tohoto druhu. První zmínku o výskytu žlutásky zde nalezneme už v roce 1842 (Glückselig). Další dva autoři věnovali žlutásku borůvkovému dokonce samostatné práce.

První vyšla v roce 1894 E.L.Froschovi pod názvem *Colias Palaeno und deren Vorkommen bei Karlsbad*. Uvádí, že tento druh hledal se svými přáteli v okruhu 15 - 18 kilometrů okolo Karlových Varů. Jejich snaha byla korunována úspěchem. Bylo nalezeno několik imag na rašeliništích u Nejčku a okolo Pouště. V článku je jedna kuriózní úvaha - E.L.Frosch píše, že žlutásek borůvkový se vyskytuje hojně tam, kde se ve zvýšené míře vyskytují zmije.

Další článek napsal August Hüttnér, nazval jej jednoduše a výstižně *Colias palaeno*. Článek vyšel v roce 1897. Líčí v něm setkání s tímto druhem v roce 1895 u Olšovců Vrat. Nalezl osm imag a o rok později už dvacet devět imag. Opětovným nálezem housenek vyvrátil předtím uznávaný názor, že žlutásek borůvkový do této oblasti pouze zalétá.

Jako typický druh uvádí žlutásku borůvkovou vedle dalších autorů i Jakob Sterneček ve svém *Prodromu lepi-*

dopter (1929).

V současné době se výskyt tohoto druhu v oblasti soustředí na dvě území. Prvním z nich je státní přírodní rezervace Božidarecká rašeliniště a její široké okolí okolo státní hranice a směrem k Nejčku a Poušti. Zde však druh z mnoha dřívějších lokalit vymizel díky odvodňování a těžbě.

Ve Slavkovském lese se vyskytuje v různém počtu na všech rašeliništích a podroste brusnice vlohyně. Její výskyt není zatím bezprostředně ohrožen.

I když se jeho výskyt v posledních letech ustálil, byl tento druh zařazen do Červené knihy ohrožených motýlů ČSR (Soldát 1987). Dojde-li k dalšímu odvodňování stávajících lokalit, těžbě rašeliny a bude-li se pokračovat v rekultivacích vytěžených ploch stejným způsobem jako doposud, bude nadále viset nad žlutáskem borůvkovým otezník přežití.

(Literatura u autora příspěvku)

ZAPOMENUTÝ kamenný SVĚDEK

text
KAREL MACEK
foto
JAN GRÝC

Na podzim loňského roku zaplnovaly stránky tisku i příležitostných publikací téma pohnutých událostí před padesáti lety. Mnichov a tzv. "Mír pro naše časy". Výprodej státu a následné utrpení milionů postižených. Statisíce obětí uvnitř našich historických hranic. Paměť ztenčující se vrstvy očitých svědků tehdejších událostí.

Pohraniční pevnosti i menší forpíky dávno zarostly zelení tak, jak to můžeme například vidět i na cestě z Prahy do Karlových Varů. Svědectví odchodlání těch, kteří se chtěli bránit agresí bezpráví a zrádné ideologie.

Vždy se vyskytvalo dost těch, kteří v konfliktní situaci hledají pouze vlastní prospěch a jsou schopni

svůj oportunismus i krátkozrakost demonstrovat. Budoucí vývoj v odstupu pak ukazuje, že právě takoví ex post vynakládají značné úsilí i prostředky na retuše historických faktů. Příklady jsou. Je ironickou skutečností, že na archivech časem ještě naroste vrstva prachu, pamětníci vymřou, a tehdy

právě začne více hrozit nebezpečí, že věnuje-li se dost prostředků na údržbu imaginárních verzí, získá se pozornost.

Hrad Bečov poskytl jiné zajímavé svědectví. Někteří si možná vzpomenou, že značným úsilím rekonstruovaný soubor vzácných historických architektur se stal asi před třemi lety místem tzv. "nálezu století" v souvislosti s odkrytím deposita, s relikviářem sv. Maura, vzácné románské památky.

Rekonstrukční práce se staly příčinou odkrytí značně pochmurného artefaktu zcela jiného datování a proveniencie.

Pro realizaci výsledků Mnichovské konference byl vytvořen systém. Bečov byl obsazen nacisty 4. října 1938. Zdá se, že tehdejší držitelé panství Bečov, Beaufort-Spontiniové na památku této události minili vztyčit pomník. Byl nalezen kamenný sokl značné hmotnosti s erbem majitelů a nápisem

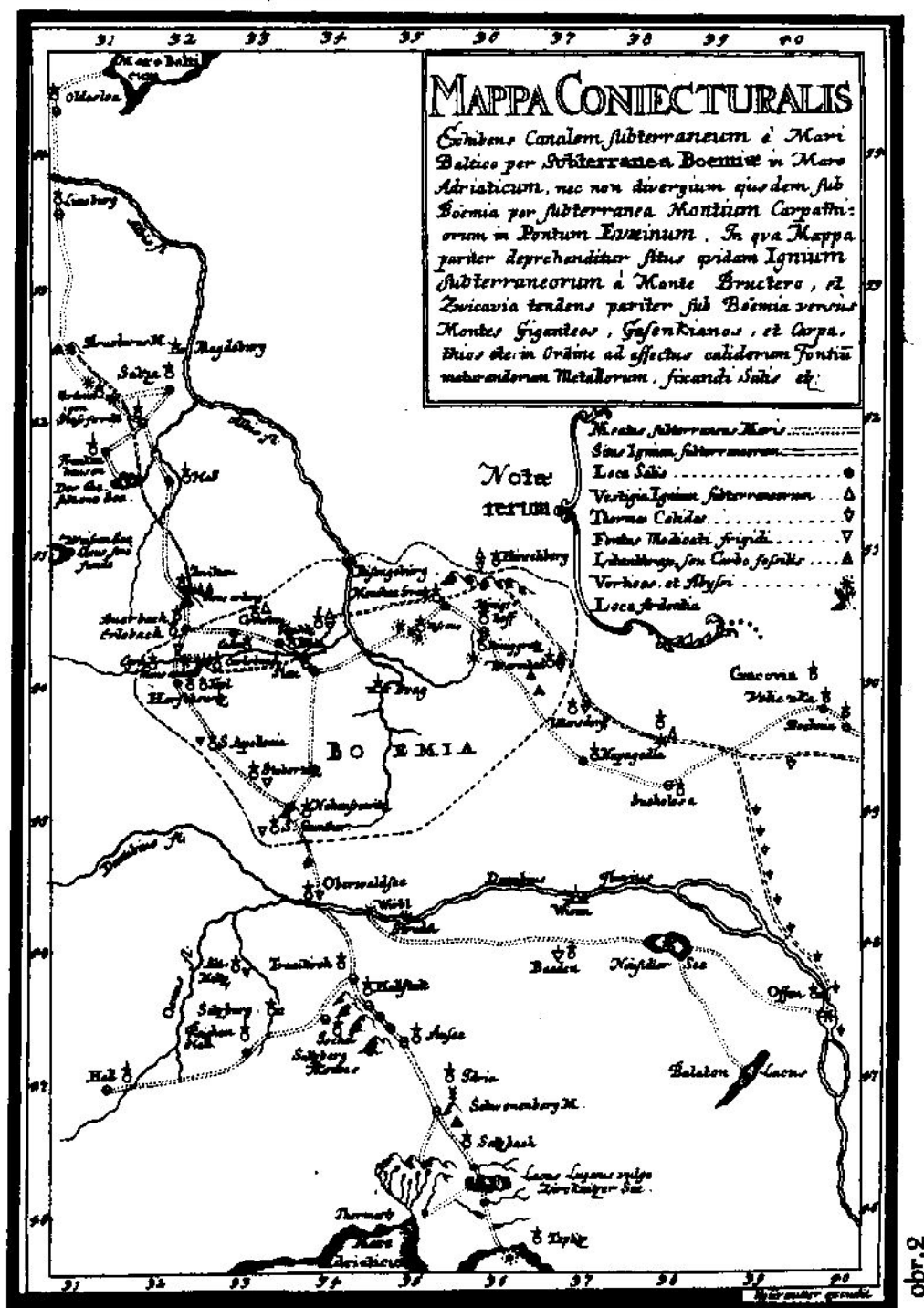
4 OCTOBER 1939.
Co měl sokl nést není teď známo, lze asi učinit paralelu s výzdobou areálu, patrnou z dobových fotografií. Svastiky jsou na průčelí Pluhovských domů i na zámecké věži. Ta na Pluhovských domech prý svítila.

Je pravděpodobné, že konkrétní výroční datum bude vzpomínáno, méně již, že se zachová kvalitní představa o dnech před a těch potom. Den a dny poté.

Iluzorní spekulace a oportunismus, který provázal vznik tohoto kamenného svědka doby, vzaly patrně dosti brzy za své, nejspíše brzy po napadení Sovětského svazu, kdy jeden z Beaufortů padl již v lednu 1942. Památník vztyčen nebyl, sokl zůstal.

Pedesát let, které uplynuly, však není dost na to, aby bylo možné udělat tečku. Obětí bylo příliš mnoho a snahy revidovat dějiny jsou metodou pozoruhodně životaschopnou. Faktická svědeckví jsou tedy cenná. Tak lze nejspíše nahlížet na kamenný sokl s erbem a datem na Bečově.

obr. 2

STARÉ ÚVAHY O VZNIKU MIN

Od starověku se kladly zvědavé otázky, jak minerální vody vznikají. Především termální vody budily mimořádnou pozornost, odkud vlastně své teplo berou. Již GAIUS PLINIUS SE-CUNDUS si byl vědom toho, že horniny, kterými vody protékají, ovlivňují i jejich složení.

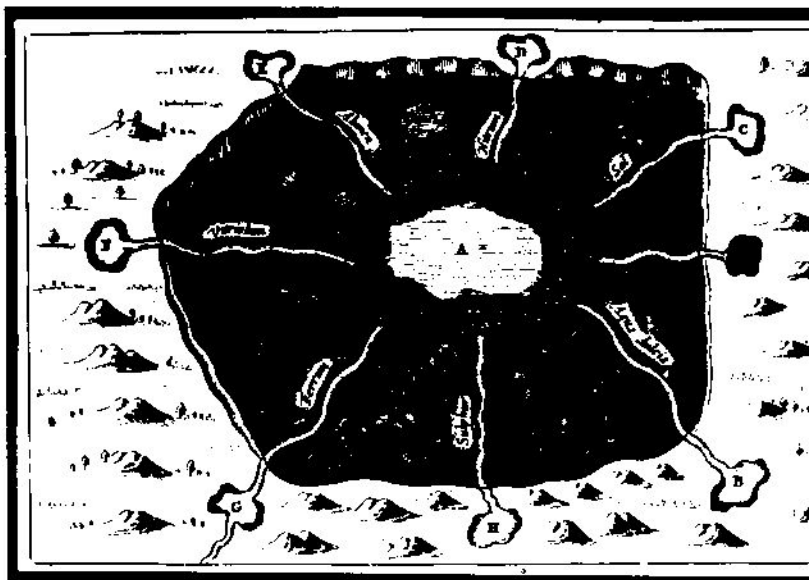
V 17. století uveřejnil tehdy běžné přijatou teorii vzniku minerálních vod učený německý jezuita ATHANASIUS KIRCHER (1602-1680), působící v Římě. Ve svém spise "Podzemní svět" (Mundus subterraneus, 1678) se podrobně zabýval těmito otázkami. Otiskl i schémata koloběhu vody, i způsob její podzemní mineralizace, obohacování se solí, sírou, železem, kamecem, vápnem i nitrem, a konečně i její ohřívání podzemními ohni (obr. 1).

Předpokládal podzemní dutiny naplněné převážně mořskou vodou - hydrofylasie, které vysílají na povrch země své vodní větve k vývěrům, potokům a řekám. Podzemní hořící ohniště - pyrofylacie ve spojení se sopkami pak ohřívají termální vody. Kircher tak vlastně rozvedl původní představu Platonovu o spojení pramenů nebo solných jezer s mořem, stejně jako některé názory Aristotelovy.

Kircherův spis a učení dosáhlo ve své době velkého rozšíření a popularity a Kircher měl pak v dalších desetiletích i u nás více následovníků a žáků.

Jedním z nich byl HONORIUS MARTIN CZECHURA (1688-1726), filosof a teolog z cisterciáckého kláštera v Plasích, který vyslovil teorii o vzniku našich vnitrozemských minerálních a slaných pramenů. Napsal podivuhodnou místrovskou disputaci či disertaci s názvem "Mare philosophicum", vytištěnou v Praze 1724.

Podle Kircherova systému podzemních mořských kanálů a komunikací si Czechura na podkladě zejména Balbínových vlastivečných údajů vykonstruoval své spojovací kanály mezi Baltem a

obr. 1

Adriatickým mořem, které zakreslil do mapy, kterou zde reprodukuje (obr. 2 - obrázek na levé straně). Vyslovil tak domněnku, že slané prameny v Německu od Lüneburku přes Salzu a Halle souvisejí s prameny v Herševci u Kadaně, Bíliny, Slaného, Mnichova Hradiště, Dvora Králové, Něhošovic a Úšovic a jsou vlastně mořskou vodou prosakující z podzemních kanálů. O úšovickém prameni mylně udává, že se zde ještě za Ferdinanda I. dobývala sněhobílá sůl, ale později pro znečištění povrchovými vodami a přednostní těžbu cínu se od výroby soli upustilo. Také Karlovy Vary jsou v mapě zakresleny a v textu nacházíme zmínku o zdejších podzemních ohni (ale také o Úšovicích, Plané a o teplém dnu v dole na měd u Tří Seker). Pokračování slaného kanálu směřuje dále na jih do rakouského Oberwaldsee, k Halstattu, Ausee, Salzbachu a až k moři.

Téměř ve stejné době jako Czechurův spis vznikl tiskem nevydaný rukopis MORICE JANA JIRÍHO VOGTA (1669-1730), také z plaského kláštera: "Bohemia et Moravia subterranea" (Podzemní Čechy a Morava, 1729). Vogtův rukopis je uložen v knihovně Národního muzea v Praze. Také zde autor soudil na hypotetické komunikace podzemních slaných vod a obdobně i na mapě vyznačil spojení Baltu a Adrie.

Czechurův a Vogtův spis patří

mezi základní české hydrografické práce, pochopitelně poplatné době svého vzniku, dosud nedokonalé geologii a nadto jezuitskému vědnímu monopolu. Další pokrok a obrat ve vědě nastal

až za Marie Terezie, která provedla rozsáhlé školské reformy a vyňala university z moci jezuitů do státní správy a umožnila sem pronikání cizí vědy.

jelen sika (*Cervus nippon*)

Jelen sika (*Cervus nippon*) byl na území ČSSR dovezen koncem minulého století, aklimatizoval se tu a dnes je součástí naší fauny. Žije ve volné přírodě především v kraji Západočeském a na rozhraní krajů Severomoravského, Východočeského a Jiho-moravského. Významná je i populace jelenů siků v oboře Lány. Jeho jarní kmenové stavy dosahují výše přibližně 1000 kusů.

Jde především o poddruh siky východního japonského (*Cervus nippon nippon* TEMMINCK 1838). Aklimatizován u nás však byl i poddruh siky východního mandžuského - jelena Dybowského (*Cervus nippon dybowskii* TACZANOWSKI 1878), i když v podstatně menším množství. Silnější paroží jelena Dybowského svádělo zřejmě ke snahám o křížení obou poddruhů. Lze však mít zato, že podstatnou část našich populací siků i přesto tvoří sika východní japonský. (FOLIA VENATORIA - Josef Hromas / Ladislav Vajner, č.16 /1986, str.83).

Ve Slavkovském lese se vyskytuje jelen sika východní japonský. Není zde chovnou zvěří, ale migruje sem z okolních oblastí, zvláště z Tepelské vrchoviny. Jeho výskyt ve Slavkovském lese je nežádoucí (ruší jelení říji našeho jelena evropského rasy západoevropské, též nevhodné křížení

apod.). Jelen sika žije v Manžusku a ve východní Číně, v Japonsku, v Korei a na sever až po Ussurijský kraj v SSSR. V létě je kaštanově hnědý, s velkými bílými skvrnami uspořádanými v podélných řadách. V zimě bílé skvrny mizejí. V kohoutku bývá až 120 cm vysoký. Zajímavá je i jejich tzv. "naděje na přežití". Velcí savci mají vysoké nároky na prostředí a protože ostrovy mají omezenou velikost, potom jsou ve výhodě menší zvířata (potravní nároky, teritoria apod.). Například rasa jelena, siky žijícího v Japonsku, je menší než jeho pevninská forma.

Paroží má obvykle nejvíce osm výsad. Kdybychom se pokusili o teoretickou úvahu o bodových možnostech našich siků a vzali maximální údaje o trofejích ostatních siků, kromě našeho v ČSSR nejsilnějšího, dospěli bychom k bodové hodnotě 306,6 b.CIC. To je sice pouze o 14,8 bodů více, než má sika Z.Ženožičky, ale byl by to druhý jelen v pořadí trofejí siků z NSR, kteří mají jednu trofej ještě silnější (307,30 b.CIC z r.1976), přičemž vůbec nejsilnější trofej jelena siky pochází ze zvěře aklimatizované na Novém Zélandu: 317,80 b.CIC. Paroží poskytuje cennou surovinu pro výrobu léku PANTOKRINU, který se získává z usušených nezralých parohů, zvaných panty. Panty se začínají odřezávat asi tříletým jelenům, kdy váží 200-600 g.

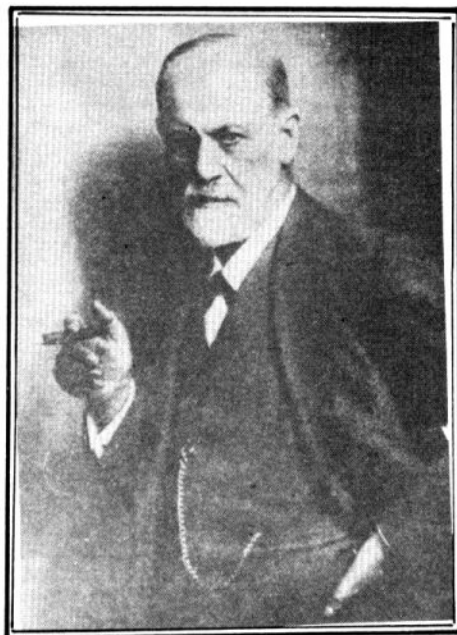
SIGMUND FREUD

V KARLOVÝCH VARECH

Karlovarská kulturní tradice se může pochlubit celou plejádou slavných osobností, které pobývaly u Vřídla. Jejich počet stále roste jak novými lázeňskými hosty, tak i objevy dosud neznámých skutečností.

Teprve před deseti lety se brněnskému badateli MUDR. Josefu Sajnerovi, CSc. podařilo zjistit, že se ve vřídelským městě léčil i dr. Sigmund Freud, zakladatel nauky o psychoanalýze (1856-1939). Na popud dr. Sajnera jsem prolistoval staré záznamy karlovarských lázeňských hostů a upřesnil termíny Freudových pobytů.

Dle našich zatímních znalostí pobýval Freud v Karlových Varech pětkrát, v letech 1910, 1911, 1912, 1914 a 1915.

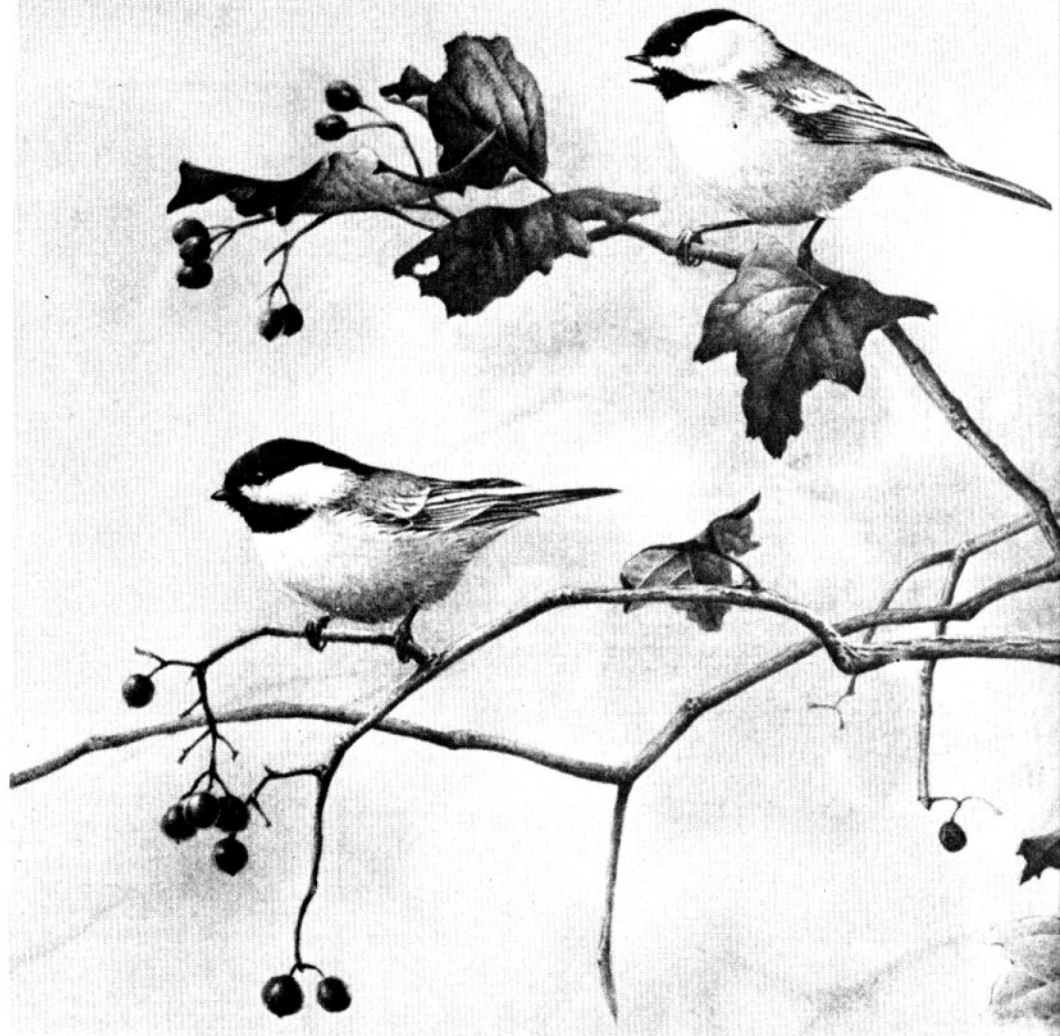
Dům Zlatý klíč, kde pobýval S. Freud. Nyní muzeum Karla Marxe

V roce 1910 přijel Freud na léčení s manželkou Martou a dcerou Sofií. Byl v Karlových Varech přes svatočušní svátky a odcestoval 5. června 1910. V Kurlisté toho roku není uveden. Dvacátého dubna 1911 přijela do Karlových Varů Freudova žena s dcerou a bydlely v domě Zlatý klíč na Tržišti. Samotný Freud přicestoval až v červenci a ubytoval se v domě Columbus v dnešní Sadové ulici. Ve stejné době byl v Karlových Varech i Freudův žák Jan van Emden z Leydenu. Roku 1912 se Freud přihlásil v Karlových Varech dne 13. července. Bydlel se ženou v domě Zlatý klíč. V červenci následujícího roku 1913 se Freud léčil v Mariánských Lázních ve vile Turba. V roce 1914 přijel Freud s chotí opět do Karlových Varů, ubytování měli tentokrát od 13. července ve vile Fasolt na Zámeckém vrchu. Patrně naposledy pobýval Freud v Karlových Varech roku 1915. V Kurlisté je přihlášen 18. července se ženou. Místem jejich pobytu byl dům Rudolfs-hof (dnes léčebna Volgograd).

Dle informací dr. Sajnera víme, že Freud rád podnikal výlety do okolí, kde jej velmi zaujaly např. Svatošské skály.

Bylo by dobré, kdyby se učenec a lékař světového jména dočkal v Karlových Varech pamětní desky.

(PhDr. Stanislav Burachovič)

etologie živočichů

RNDr. JAROSLAV BOČEK

CHOVNÍ SOUVISEJÍCÍ S ROZMNOŽOVÁNÍM
ČÁST II.

2. SYSTÉM PARTNERSKÝ

Systém partnerský zahrnuje komplex etologických akcí zvířat v rámci rozmnožování druhů - na rozdíl od systému rivalského směřuje ke zmenšení vzdálenosti mezi jedinci opačného pohlaví. Sexuální motivace je stejně jako u systému rivalského určujícím momentem tohoto chování; mluvíme o sexuální a p e t e n c i (vyhlášení).

Vlastnímu oplození však předchází často různorodé a pestré námluvy,

neboli e p i g a m n í projevy. Ty zahrnují složitý sled vrozených prvků chování, které spolu s rivalským a pečovatelským systémem představují nejzajímavější projevy zvířat. Při námluvách převládá "rytířské a galantní" chování samců. Někdy však mají epigamní projevy charakter vysloveně útočný nebo obranný. Přestože jsou epigamní projevy nejlépe prostudovány u obratlovců, velice zajímavé jsou námluvy u některých bezobratlých, zejména u členovců. Jeden druh tropického kraba láká samičku k páření tím, že na ni nává kusem mořské chaluhy. Epigamní projevy mají například u některých pavouků přímo tragické vyvrcholení u samce. Je totiž po oplození samičkou sežrán. Není to však "marná oběť" - bílkoviny získané z jeho těla, poslouží pro zdárný vývoj vzniklého potomstva. Sameček kudlanky nábožné je samičkou požírán ještě během oplozování. Samička jej konzumuje od hlavy - sameček má proto řídicí kopulační centrum umístěno v zadečku... Podivné námluvy!

Jak s tímto neurvalým chováním kontrastuje dvoření ptačích krásků nebo savčích siláků. Epigamní projevy

u ptáků nazýváme t o k e m a u savců jsou součástí ř í j e . Mezi ptáky známe vynikající zpěváky a tanečníky, chování savců je většinou přímočařejší a převládá v něm demonstrace velikosti a síly samců. Existuje zde často přímá návaznost na boj o sexuálního partnera, kdy vítězný samec se jde předvádět v "triumfálním ceremoniálu" samičce (toto chování známe i u hus). Boj o samičku může přerůst ve svatební tanec, vítězná píseň v píseň milostnou. Samička se většinou tváří vyhubavě, ale posléze vábení samečka neodolá.

Zajímavé námluvy mají i některé ryby (bojovnice, koljušky), obojživelníci (žabí koncerty), nebo plazi (úder roztouženého samce o krunýř samice u želv). Vždy se ale jedná o druhově přísně specifický sled pohybů, postojů a zvuků. K vlastnímu spojení partnerů dochází, je-li tento, po stovky generací stejný ceremoniál, přesně dodržen.

JAKÝ VÝZNAM MAJÍ EPIGAMNÍ PROJEVY?

- 1) Sledují sblížení sexuálních partnerů v pravý čas (ovulace samic, hnízdění v ideálních klimatických a potravních podmínkách - stejně tak líhnutí a porody mláďat případnou do správného období).
- 2) Pouze nejsilnější partneři (siláci, krasavci, zpěváci a tanečníci) se

mohou zúčastnit reprodukce druhu a tím se stát rodiči. Netýká se to jen samců - slabá a "nehezka" samice stojí většinou mimo zájem samců. V tomto bodě je návaznost na prvky rivelského systému evidentní.

3) Přesnost provedení prvků epigamních projevů je naprosto nutná - partneři jsou většinou schopni spojení (nebo vnějšího oplození) jen proběhne-li určitý ceremoniál v určitém přesném postupu a s přesnou odezvou u partnera ("zrcadlové tance" potápek, přesné popsaný tok tetřevů, říje jelenů atd). Blízcí příbuzní různých druhů zpěvných ptáků mají velmi odlišné epigamní projevy. Říje u jelenů se odlišuje od říje danků či srnců (nejen časově). Zkrátka - pokud samička např. sedmihláska neuslyší typicky "sedmihlásčí písničku" a neuvidí vybarveného sedmihlásčího samečka jak tančí "sedmihlásčí tanec" a pokud sameček neuvidí a neuslyší typicky sedmihlásčí reakci vyvolané samičky - ke kopulaci partnerů nedojde. Zpěv a tanec příbuzných a podobných pěníc, rákosníků a budníčků oba sedmihlásčí partnery vůbec nevzrušuje. A jsme u kořenů vzniku zdánlivě zbytečných epigamních projevů. Umožňují totiž rozmnožování pouze v rámci jednoho druhu, zabráňují mezidruhovému křížení, vyírají schopné a silné rodiče (kteří zcela zvládnou epigamní rituály a zajistí i zdárný vývoj a výchovu potomstva).

Svatební zpěvy a tance tetřeva hlušce jsou složité. O tokaniště kohouti bojují a osazují ho asi 14 dní před přiletem slepic. Večer před setměním kohout na tokaniště zapadá na hřadovací strom, kde se hlučně z a l o m í a z a b r k á nebo i slabě z a t o k á. Slepice zůstávají na tokaništi nebo v jeho okolí po celou dobu toku. Vlastní tok kohouta začíná ráno před svítáním charakteristickým z p ě v e m, který se skládá v podstatě ze dvou fází, k l e p á n í a b r o u š e n í . V myslivecké mluvě je ovšem podrobně popsán ve čtyřech slokách: 1.klepání (podobá se klepání hůlek o sebe); 2. trylek (jedná se o rychlé klepání); 3.vylousknutí (podobné očátkování láhve); 4.broušení (trvá asi 3-4 vteřiny-podobá se broušení kopy. V této fázi tetřev neslyší a lze k němu přiskakovat). Kohout toká na stromě, má svěšené perutě, roztažený vějíř a jezdí po větví. Během tokání vynechává nebo se i odmlčí a jistí (hlavně staří kohouti). Po ro-

zednění sjíždí na zem, kde pokračuje v toku a pak ošlapuje slepice. Slepice se ozývá tichým kvokáním. Tok kohouta je slyšet asi na vzdálenost 150 až 200 metrů. Tok tetřeva hlušce skutečně patří mezi nejsložitější, ale i nejkrásnější epigamní projevy.

Miroslav Hour

K entomologickému průzkumu

Slavkovský les, stejně jako celé Karlovarsko a Chebsko, odedávna přitahoval pozornost profesionálních a amatérských přírodovědců, mezi nimiž vedle botaniků byli nejčastěji zastoupeni hlavně entomologové. Díky velkému počtu místních amatérů máme dnes celkem dobře zmapován historický stav entomofauny tohoto území (zvláště v období posledních 20 let minulého století a první polovině tohoto století). Přesto o mnoha z nich nejsou známy ani základní biografické a bibliografické údaje. Protože "biografické a bibliografické údaje o přírodovědcích mají velkou cenu

pro historiky přírodních věd, ale stává se stále více a častěji, že mnohé údaje shánějí a potřebují pro svou práci i ostatní pracovníci toho kterého přírodovědného oboru (Z. Kolečka, 1979)", chtěl bych tímto příspěvkem zmapovat a odborné veřejnosti zpřístupnit alespoň základní mezníky v entomologickém průzkumu a alespoň stručně se zmínit o nejvýraznějších osobnostech působících v této oblasti.

Nejstarším entomologickým zápisem z této oblasti je zpráva MELISSANDA FICHTELBERGERA o řázení stěhovavých sarančat na Chebsku z roku 1693 s náz-

vem HEU! Schrecken!

První podrobnější práce o lokální fauně je z roku 1843, kdy byl vydán JEANEM DE CARRO Almanach de Carlsbad. Byl v něm otištěn seznam ploštic Chebska a Karloverska (zpracoval František Xaver Fieber /1807-1872/, ve své době nejlepší odborník na ploštice) a seznam motýlů zpracovaný GLÜCKSELIGEM.

Později prováděl entomologický průzkum prof.dr. KARL VON DALLA TORRE. Své poznatky shrnul v článku Entomologische Notizen aus dem Egerlande (Lotos 1877) a Beiträge zur Phyto-u. Zoostatik des Egerlander (Lotos 1878).

Největší rozkvět zažívá karlovarská entomologie po založení Karlovarského entomologického spolku (Entomologischer Verein für Karlsbad und Umgebung) v roce 1887, který stál v čele entomologických výzkumů do 2.světové války. Pro své členy (v průměru kolem 80 členů) pořádá časté přednášky, výstavy a entomologické exkurze do širokého okolí. Nemalá pozornost byla věnována užité entomologii (boj s kalamitou bekyně mnišky začátkem století) a hlavní úkol spolku spočíval ve faunistickém průzkumu Karloverska.

K nejvýraznějším osobnostem spolku patřili: AUGUST HÜTTNER, školník I.obecné školy v Karlových Varech. Zabýval se studiem motýlů, které sbíral hlavně na Karloversku. Své poznatky shrnul ve třech pracích - Colias palaeno (Bericht anl.d. Feier.d. 10. jäh. Bestendes d.Ent.Ver.Karlsbad u. Umg.,1897), Fauna der Grossschmetterlinge der Karlsbader Gebiotes (Ent. Ver.f.Karlsbad u.Umg.,1900) a Beiträge zur Lepidopterenfauna Karlsbads (Festschrift d.Stadt.Karlsbad aus Anl.der 74.Versemmel.d.deuts.Naturf.u. Ärzte in Karlsbad,1902). Jeho údaje

světové války. Nebyla zveřejněna, protože byl celý připravený náklad po osvobození zničen. Torzo jednoho z výtisků je v Karlovarském muzeu.

KUTSCHERA GUSTAV, učitel a po roce 1926 ředitel školy v Karlových Varech. Sbíral brouky a motýly hlavně na Karloversku. Své poznatky shrnul do dvou prací - Die Lärchen-miniermotte, Tinea (Coleophora) laricella (Bericht an.d.Feier.d.10. jäh.Bestendes d.Ent.Ver.f.Karlsbad u.Umg.,1897) a Beitrag zur Koleopterenfauna Karlsbads und Umgebung (Festschrift zur 74.Versamml.deutsch.Naturf.u.Ärzte,1902).

Dr.RICHARD STEIN, lékař z Chodova (syn dvorního rady Friedricha Steina, profesora zoologie na německé universitě v Praze). Zabýval se studiem ploštic, ale sbíral i ostatní hmyz na Karloversku a Loketsku. Jeho sbírka byla vzorově upravena a společlivě determinována. Údaje převzal do Prodrumu Lepidopter J.Sterneck.

GUSTAV WAGNER, ředitel měšťanské školy v Bochově. Sbíral v širokém okolí Bochova. Vytvořil dobře vedenou sbírku motýlů této oblasti. V roce 1911 shrnul své poznatky do práce Verzeichnis der Grossschmetterlinge des Buchauer und Luditzer Bezirkes (Öst. Monatschr.f.d.grundleg.Naturw.Unterr., 1911). Jeho údaje převzal Sterneck do svého Prodrumu.

Na Karloversko a do jiných oblastí západních Čech zajížděl sbírat lékař a entomolog ze Stráží nad Ohří MUDr.ADOLF BINDER (1876-1935).Sbíral motýly. Vlastnil dokonale sbírku motýlů z celých Čech. V roce 1921 se odstěhoval do Horních Rakous (sbírka motýlů palearktu je uložena v Österreichische Landesmuseum Linz).Vydal několik publikací o hmyzu severo-

u Slavkovského lesa (1693 - 1988)

převzal dr. STERNECK do svého Prodrumu. Hüttner byl jedním ze zakládajících členů spolku a v letech 1892-1900 jeho prvním zakladatelem.

MUDr.FRANZ GERHARD KOHN,úřední zvěrolékař z Fuhrn. Zabýval se studiem brouků a dvoukřídlic, které sbíral hlavně na Karloversku.Publikoval dipterologickou práci Das Rind als Nebewirt der Hirschlausflige (Lipoptera cervi), Lotos 1924. Své vědomosti chtěl shrnout do knihy Svět zvířat (Die Tierwelt), která byla vytištěna v edici Heimatkunde des Karlsbader Bezirkes koncem 2.

západních Čech.Jeho údaje převzal do svého Prodrumu J.Sterneck.

V roce 1928 vydal R.SCHOLZ v Ent.Anzeig práci Eine Kleine Käferausbeute aus Karlsbad in Böhmen. Uvádí jím zjištěné brouky a ploštice.

Největším entomologem této oblasti byl bezesporu JUDr.JAKOB STERNECK (1868-1941), lepidopterolog, autor dvoudílného díla Prodrumus der Schmetterlingsfauna Böhmens (Karlsbad 1929 a 1933). Význam Sterneckovi práce pro českou entomologii zhodnotil prof.dr. Obenberger v roce 1957 slovy:"Dr.Sterneck

získal velké zásluhy tím, že kriticky probral a zrevidoval veškeré údaje. Lepidopterologie je totiž bohužel jedním z odvětví entomologie, jež je nejvíce v oblibě u často hodně nevědeckých entomologů...". Bibliografie J. Sternecka byla otištěna v Arnice č.20-1988.

Po 2.světové válce zde sbíral dr.VLADIMÍR PEYROVSKÝ (Doupov) a v roce 1947 prof.dr. JAN OBENBERGER (Stanovice). V letech 1953 - 1955 sbíral v

západních Čechách prof.JAN ROUBAL (Studie o plošticích v severozápadních Čechách s kritickými poznámkami, Ročenka Československé společnosti entomologické 53/1956).

V současné době se faunistikou zabývají pracovníci muzeí, pracovníci Správy CHKO SL a v neposlední řadě četní amatérští entomologové (viz starší čísla Arniky), kteří i dnes pokračují v dlouholeté tradici amatérské entomologie u nás.

Bohatá bibliografie a použitá literatura u autora příspěvku

Srnčí zvěř patří ve Slavkovském lese mezi dalšího nejrozšířenějšího zástupce spárkaté zvěře. Blíží se období, kdy srna klade mláďata (v květnu mívá jedno nebo dvě, výjimečně tři) a kdy se tedy snažíme zklidnit pohyb návštěvníků oblasti ve volné krajině (v té době začínají klást mláďata i leně - květen/červen, muflonky, ale i celá řada dalších). První měsíc srna srnčata většinou jen kojí, i když již v této době počínají mláďata okusovat různé rostliny. Během říje je kojení na krátkou dobu asi čtyř dnů přerušeno, a potom v něm srna pokračuje téměř do konce roku. V této době jde vlastně již jen o přikojování. Srna vodí srnčata obvykle do příštího jara. Srnčí říje začíná koncem července a trvá do první poloviny srpna. Odbývá se tiše v oddělených párcích, což je podstatný rozdíl proti zvěři jelení. Přesto však i u srnců dochází k urputným bojům o srny. Srnec vytrvá u říjné srny, a teprve když u ní říjnost skončila, vyhledává další srnu.

Je-li srnčí zvěř zrazena, báká, což je zvuk podobný štěkotu psa. V říji srnec supí, srna píská. Srnce můžeme lovit od 16.5. do konce září. Srny a srnčata se loví od 1.září do konce roku.

FOTO: ŠEDIVÝ

ŽALOSTNÉ a PŘÍŠERNÉ NOVINY STANISLAV BURACHOVIČ O POVODNI 1582 **

"Dům Jana Bauera byl povalen takovou silou a dva muži, kteří se koupali u jeho lázní, utonuli.

Děvečka Šimona Kodauera běžela za dobyt看kem do chléva a utopila se i se třemi kravami.

Urozenému pánu ze Švamberka se utopilo několik koní, také několik truhlic s penězi, šperky, stříbrným nádobím a oděvy, přibližně v hodnotě 3000 zlatých, které si Jeho Milost nechala vzít sebou."

Svrázným literárním dílem, v němž nalezla odraz velká karlovarská povodeň z 9.května 1582, je nevelký spis z pera CLEMENTA STEPHANIOHO (1530-1592), vytištěný téhož roku v Norimberku u Kathariny Gerlachové. Stephan, rodák z Bochova u Karlových Varů, byl významným renesančním básníkem, dramatikem a knihkupcem, jenž velkou část svého bouřlivého života strávil v Chebu. V knize o karlovarské povodni pojímá živelní pohromu jako boží trest za hříchy lidstva. Podrobně popisuje škody tregického dne v lázeňském městě i v širším okolí (Bečov, Loket, Horní Slavkov aj.). Titulní stranu dvanáctistránkového dílka zdobí umělecky nenáročný dřevorez, znázorňující hrůzy záplavy. Stephaniho kniha je velmi cenná pro poznání realit Karlových Varů ze sklonku 16.století. Přináší nepř. jmenovitý seznam majitelů zničených a poškozených domů s celou řadou konkrétních údajů k topografii města.

Karlovarské muzeum vydalo v roce 1988 spis Clementa Stephaniho v českém překladu s faksimilí originálu. Publikace je důležitým obohacením karlovarské regionální literatury a měl by ji vlastnit každý milovník vřídelného města. Knížku lze zakoupit v pokladně Karlovarského muzea.

SOCHA sv. ANNY STANISLAV BURACHOVIČ V POUTNOVĚ

Obec Poutnov na Tepelsku neskýtá zrovna utěšený obraz. Při její prohlídce se mi v duchu tvrdošíjně vybavovala dvě slova, která bych užil jako název budoucího článku pro Arnika: Tepelsko žalující. Jediným světlym bodem mé návštěvy v Poutnově dne 29.října 1988 byla prohlídka kupodivu neponičené sochy sv.Anny.

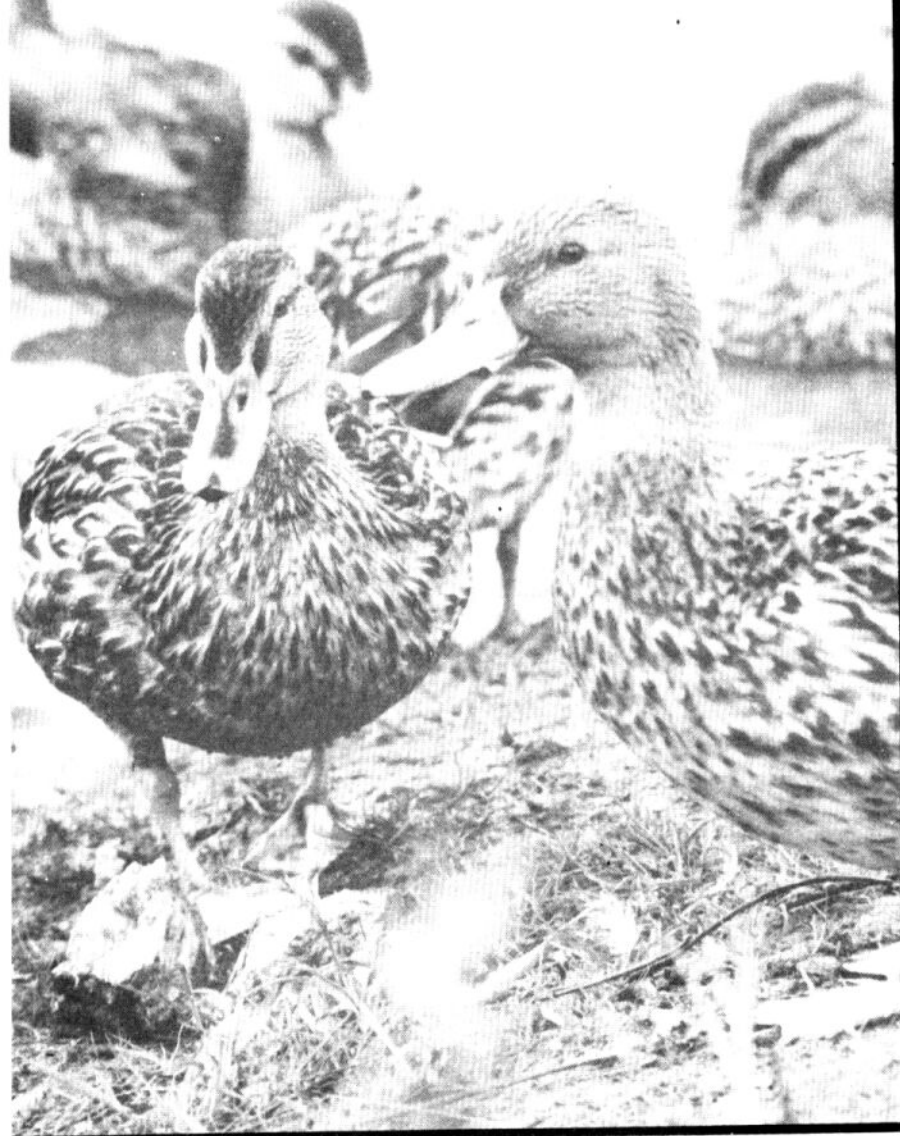
Sv.Anna Samotřetí je provedena v pískovci. Plastiku dal roku 1764 postavit loketský hejtman Johann Otto von Ottililienfeld se svou chotí Annou Josefou. Ottililienfeld držel Poutnov ve 2.půli 18.století. Nechal pro Poutnov zhotovit i sochu sv.Jana Nepomuckého (1762).

Plastika sv.Anny nese všechny znaky pozdněbarokního sochařství. Její autor nám není bohužel znám. Výtvarná charakteristika díla prozrazuje školného sochaře dobré úrovně. Podstavec sochy je ozdoben znakem donátorů a dedikačním nápisem s chronogramem 1764. Nápis zní:

EREXIT SANCTAE ANNAE AMORI OTTILILIENFELD D JOAN ET ANNA

Doufejme, že se cenná barokní socha nestane obětí nerozumných a hloupých jedinců, kteří beztestně připravili nejen Slavkovský les již o nevyčíslitelné hodnoty.

Mezi vodní pernaťou
zvěř patří:
divoké husy, kachny,
bernešky a lyska čer-
ná.

Kachny rozdělujeme
podle způsobu plavá-
ní a opatrování potra-
vy na plovavé, potápi-
vé a morčáky.

Sedivý

PERNATÁ (A.Dyk)

NEJPOČETNĚJŠÍ Z KACHEN- BŘEZŇAČKA?

60

Všechny druhy kachen si můžeme rozdělit do tří skupin - na kachny plovavé, potápivé a na morčáky neboli potápěče. Na vodní hladině rozeznáme tyto tři skupiny poměrně dobře. Kachny plovavé mají poměrně malý ponor, podlouhlé tělo a ocas drží vysoko. Ponořují se jen do poloviny těla (jako domácí kachny). Za potravou se nepotápějí. Z vody vylétují prudce, jako by se odráželi od hladiny. Kachny potápivé jsou ponořeny hlouběji, ocas mají na hladině a při vzletu po hladině jako by běží. Potápějí se velmi dobře za potravou, obvykle jen na kratší dobu. Naproti tomu morčáci jsou typič-

Z kachnou divokou, zvanou březňačka, se setkáváme od března prakticky na všech stojatých i tekoucích vodách Slavkovského lesa, pokud mají klidnější zátoky s porostem sítin nebo alespoň husté pobřežní keře. Obě pohlaví od sebe velmi dobře rozeznáme, zejména najeře, kdy kačer má pestrý satební šat. Tehdy také probíhá zajímavý kachní tok, odehrávající se na vodní hladině. Jeho další fází je tzv. "řádění kachen", při kterém můžeme pozorovat nad rybníkem rychle přeletující kachnu pronásledovanou 2 až 3 kačery, přičemž posledním v této "řadě" je vždy vlastní partner kachny, s níž se spároval již na podzim nebo v zimovišti během zimy. Tomuto vybranému druhovi zůstává kachna věrná a s lícným kačerem, který ji pouze určitou dobu pronásleduje, se nikdy nespáří.

V letním šatě jsou kačeři velmi podobní kachnám; liší se od nich jen větší velikostí, tmavou hlavou, skoro černým hřbetem a žlutozeleným zobákem. Do tohoto letního peří přepeřuje kačer v červnu až červenci, kdy vyměňuje všechno peří najednou, včetně křídelních letek, a není pak schopen asi 3 až 6 týdnů letu. Kachna přepeřuje později, v červenci, a v této době rovněž nemůže létat. Skrývá se proto v pobřežních porostech a na hladině se jen nerada objevuje. Přesto se však tyto tzv. pelicháči stávají snadnou kořistí dravců nebo i lišek a jiných šelem. Druhé přepeřování, podzimní, probíhá od srpna do září, kdy kachny vyměňují jen drobné peří a mohou proto dobře létat.

ČÍM SE KACHNY ŽIVÍ

Potravu kachen z více než poloviny (někdy až z 90%) tvoří nejrůznější vodní rostliny, semena, tráva, ošeni; zbytek je pak živočišného původu, nejrůznější vodní živočichové, hmyz a jeho larvy, drobné plevelné rybky, pulci apod. Živočišná potrava převládá v kachním jídelníčku v pozdním jaru,

jinak během roku vyhledává hlavně potravu rostlinnou, v hustém rákosí a při březích rybníků, na mělčinách i mokřinách. Potravu přijímá tak, že pootevřeným zobákem nasává vodu, kterou procezuje mezi vruby a listami na vnitřní straně zobáku. Na nich se zachycuje potrava a voda mezi nimi volně odtéká. Přes den dospělé kachny většinou odpočívají v hustém pobřežním porostu, a teprve za šera se vydávají za potravou. Charakteristické jsou pro ně zejména večerní přelety v hejnech z rybníků na okolní pole za potravou. Při tomto tzv. tahu se dříve kachny s oblibou strílely, neboť táhly nízko nad hlavou ukrytých lovců. Dnes je již tento způsob lovu značně omezen.

HNÍZDĚNÍ

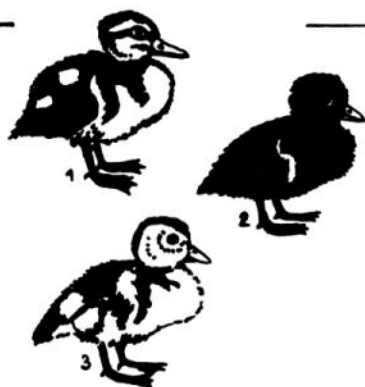
Párek kachen vyhledává k hnízdění místo obvykle blízko vody v hustém podrostu, v trávě, v křovinách, na trsech ostřic apod. Některé kachny si však postaví hnízdo i dále od vody v ostružině, v keřích nebo i v dutinách stromů. Poslední uváděné hnízdní místo může dobře potvrdit jeden mladý ochránce přírody Slavkovského lesa, kdy za chůze po pěšině v lese u rybníka (v místě stálého tábořiště MOP), mu začalo přistávat "z čistého nebe" jedno kachní mládě za druhým na hlavě, abyse v zápětí nezučastněně odkolébaly k vodní hladině. Hnízda najdeme i ve starých prachových hnízdech na stromech. Hnízda všech druhů kachen jsou vystlaná suchými rostlinami a jemným prachovým peřím, které tvoří na okraji hnízda jakýsi lem. Podle této prachové výstelky poznáme kachní hnízda od hnízd ostatních vodních ptáků, kteří hnízdí na podobných místech. Rovněž vejce kachen se liší od vajec většiny ostatních ptáků tím, že jsou vždy jednobarevná, beze skvrn.

Kachna divoká snáší obvykle v dubnu nebo začátkem května 8-14 světle zelených nebo nažloutlých vajec, na nichž

tí potápěči - vydrží dlouho pod hladinou a od potápivých kachen se liší dlouhým, štíhlým zobákem s hákovitou špicí. Při plavání na hladině jsou značně ponořeni.

KACHNY PLOVAVÉ jsou nejpočetnější skupinou. Potravu si hledají většinou na mělčinách a při povrchu hladiny - do hloubky se potápějí jen výjimečně v případě náhlého nebezpečí. Charakteristické jsou pro ně i večerní přelety za potravou do polí. Dobře se poznají podle podlouhlého tvaru těla a pestrých pírek na křídlech - tzv. zrcátek. Mezi nejčastější druhy plovacích kachen patří naše kachna divoká, kopřivka, lžičák, ostralka, hvízdák a čírky.

KACHNA V PRACHOVÉM PEŘÍ: 1-březňačka (typ kachny plovavé), 2-chocholačka, 3-polák velký (typ kachny potápivé)

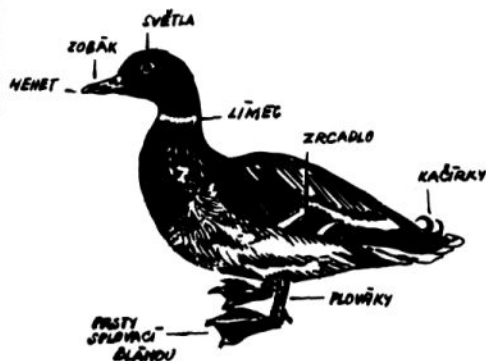
JAK ROZEZNÁME KACHŇATA

Určování kachňat v prachovém peří je velmi nesnadné, neboť jejich zbarvení je velmi proměnlivé a některé druhy jsou si značně podobné. Občas v hejnků kachňat uvidíme i různorodá mláďata. Jde o smíšené snůšky, kdy do hnízda jednoho druhu snese vejce kachna jiného druhu. Proto i v kachních hnízdech můžeme najít některá vejce výrazně barevně odlišná od ostatních. Prachové peří kachňat je kombinací barev žluté, olivově zelené, šedé, hnědé, někdy i skoro černé. Odlišit se od sebe bezpečně dají jen mláďata kachen plovavých a potápivých. První mají přes oko vždy tmavý pruh, takže žlutá nebo žlutohnědá tvář je výrazně rozlišena na dvě části. Kachňata potápivých kachen mají vždy tváře jednobarevné, obvykle světlé, a temeno hlavy mají tmavé. Na zadním prstu mají, jako všechny potápivé kachny, širší kožovitý lem. Ze všech kachen rozeznáme bezpečně jen kachňata chocholačky - jsou totiž celá hnědočerná (viz obrázek vlevo nahoře). Ostatní kachňata nejlépe určíme podle vodící kachny, která se vždy pohybuje v okolí mláďat a jejíž určení je snadnější.

PEČE O KACHNY

I když se zdá, že u nás, např. na Ohři v Kerlových Varech, na Kosiřském potoce pod Mariánskými Láznemi, přezimuje stále více kachen, celkově jejich proti minulým letům během roku rychle ubývá. Při podzimním tahu se na našich vodách objevují často velká hejna severovýchodních kachen, které však našimi kraji jen protahují a dlouho se nezdrží. Hlavní příčinou úbytku našich kachen je změna podmínek pro hnízdění, způsobená především zintenzívněním zemědělství a rybníčního hospodářství. Melioracemi zamokřelých míst a vysekáváním porostů při okrajích rybníků se ničí prostředí pro hnízdění kachen a střídavým zvedáním hladiny rybníků se přímo zničí i mnoho kachních hnízd. A přece zvýšená myslivecká a ochranná péče o tuto pernatou zvěř by umožnila poměrně brzy početní stavy kachen zvýšit. Důležitá je zejména ochrana hnízdišť tím, že po dohodě s rybníkáři je nutno sekat porosty mimo dobu hnízdění a držet hladinu rybníků v době sezení na hnízdech na maximální výši, aby později voda nemohla hnízda ohrozit. Za zmínku stojí i zvýšený turistický ruch a zvýšená rekreační využívání některých vodních nádrží. Rovněž důležitá je ochrana hnízd zejména před vránami, které dokážou zničit často celé násady vajec. V době hnízdění je nutno zajistit klid v okolí rybníků a dohlédnout, aby kachny nebyly neustále vyrušovány. Hnízdění

MYSLIVECKÉ OZNAČENÍ TĚLA KACHEN

kachen je možno napomoci i zakládáním ostrůvků při úpravách dna rybníků tím, že se nevrší hlína na větší hromady tek, aby vyčnívaly nad hladinu. K hnízdění je možné kachny přilákat ivysazováním keřů, a zejména vrb, při okrajích rybníků nebo zřizováním budek s bočním otvorem při břehu. Důležité je i pravidelné zimní příkrmování přezimujících kachen, které si zvyknou na určitém místě přijímat potravu a zůstávají zde pak i v době hnízdění. V zimě kachny příkrmujeme zejména zadinou, žaludy, vařenými bramborami, sennou struskou, kukuřicí apod. K tomuto účelů se zřizují na vodě různá zařízení. Jsou to například zásypy, které se zhotovují na kůlech zatlučených do dna, vyčnívajících asi 30 cm nad hladinu. Zásyp je ze tří stran kryt rákosem, a krmi-vo do něho dáváme již koncem léta, vždy v určitou dobu, abychom kachny naučili pravidelně brát potravu. Kachny je potřeba krmit hlavně na místech, kde je ve větším počtu zaznamenáno jejich zimní soustředění. Na těchto místech je vhodné též budovat tzv. záštity - boudy postavené 30 cm nad hladinou, které jsou shora a z návětrné strany kryté rákosem. Jsou umístěny v zarostlé části rybníka a voda pod nimi většinou nezamrzá, takže kachny k ní mají volný přístup. V tu-

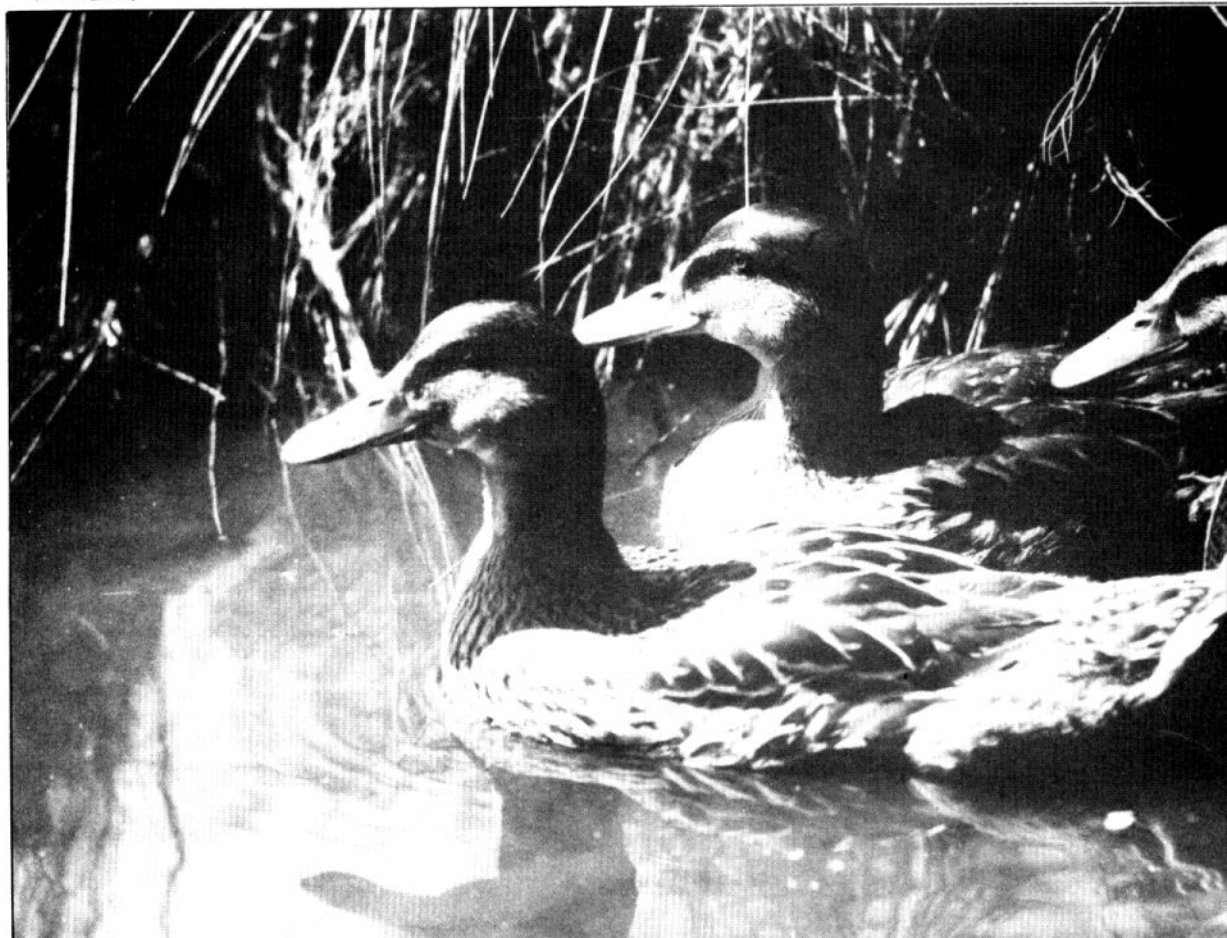
hých zimách je nutné led prosekat. Vhodné je rovněž v rákosí udržovat asi 1,5 m široké průseky, na které kachny rády vyplouvají. Můžeme je zde nejen dobře sledovat a zjišťovat jejich početní stavy, ale dobře hubit i kachní nepřátele, zejména potkany.

LOV

V době od 16. srpna do 30. listopadu je možné v českých zemích lovit tyto druhy kachen: kachnu divokou, čírku obecnou a modrou, lžičáka, kopřivku, poláka velkého a chocholačku. Na Slovensku je povolen lov jen kachny divoké a obou čírek. Kachny lovíme buď na společných honech, nebo též na tahu, tj. při hromadném přeletování za potravou. Při tomto způsobu lovu se mohou kachny střilet nejdříve hodinu před východem a nejpozději hodinu po západu slunce, a to jen jeden den v týdnu - buď v sobotu, nebo v neděli. Lovu na tahu se musí účastnit nejméně tři střelci a musí mít alespoň jednoho loveckého psa pro dohledávání i přinášení střelených kachen.

Společným honům na kachny říkájí myslivci lov vodní. Jde v podstatě o obstavenou leč, kdy břehy rybníka

FOTO: ŠEDIVÝ

i střelecké záštity v rákosí obstaví střelci a honci vyhánějí kachny hlukem a bušením holemi do vody a rákosí. Pro střelce se budují již před loveckou sezónou střelecké záštity kryté ze tří stran na kůlech s přístupovou lávkou; nebo střelci zajedou na loďkách do krytu a střílejí přímo z loďek. Kachny obvykle vylétují nad vodu, kde nabírají výšku a mohou být spolehlivě odstřelovány. Při těchto honech se nesmí střílet na kachny letící nízko nad hladinou, protože broky se mohou odrazit o hladinu a zesáhnout protějšího střel-

ce nebo honce. Je rovněž důležité alespoň jeden rybník nebo část honitby, kde se soustřeďují kachny, při honech vynechat a poskytnout tak kachnám potřebný klid. Protože náš myslivecký zákon povoluje lovit jen některé druhy kachen, je nutné naučit se je bezpečně rozpoznat, aby nedocházelo k nepovolenému odstřelu ostatních chráněných druhů.

(Zpracováno a doplněno podle: Otomar Rabštejnek, Miroslav Poruba - Budoucím myslivcům a ochráncům přírody, 1982)

DUBNOVÝ TRANSPORT

ZDENĚK HUML

V prvních měsících po příchodu naší skupiny poštáků do Mariánských Lázní (21.5.1945), bylo jedním z mých pracovních úkolů zajistit obnovení telekomunikačního provozu. Materiálu se však nedostávalo a tak jsme soustavně pátrali v okolí Mariánských Lázní po ukrytých skladech spojového materiálu. Byl jsem proto často i v těch nejmenších obcích mariánskolázeňská.

Nu a jak léta přibývají, více se vzpomíná, vzpomínky se vybavují. Jedna vzpomínka se váže i na vyprávění očitých svědků o "dubnovém transportu". A protože až do dnešních dnů jsem nic neslyšel o tom, že by bylo nalezeno místo, kde byl náklad tehdejšího transportu vyložen, pokusím se vypsat vše, co jsem slyšel a co je mi známo.

Při jedné jízdě do Dolního Žandova a přilehlých obcí jsem na více místech vyslechl zprávu, že kolem 20.dubna 1945 (údajně 23.-24.4.1945) projížděl Dolním Žandovem a obcemi Úbočím a Podlesím směrem do strání Slavkovského lesa zvláštní transport. Začal jsem se o věc zajímat, protože nebylo vyloučeno, že transport by obsahoval třeba i onen námi hledaný spojový materiál. Pro vysvětlení našeho zájmu uvádím, že například celé telefonní ústředny, mnoho dálnopisů a ostatního materiálu bylo ukrýváno v hostincích, na farách a podobně. Jedna taková kompletní telefonní ústředna polské výroby byla nalezena ve Svatém Kříži.

Při tomto pátrání jsem zjistil od občanů německé národnosti i další podrobnosti. Transport byl před vlastním průjezdem Úbočím a Podlesím avizován motorizovanou jednotkou SS. Ti nařizovali okamžité zatemnění oken a zákaz vyhlížení a sledování projíždějícího transportu obcí. Vše pod pohrůzkou, že při neuposlechnutí bude použito zbraní. Tedy opatření velice přísná, ale jak je vidět, zvědavost byla ještě větší. V Dolním Žandovu jsem obnovená opatření nezjistil. Také se nepodařilo zjistit, z kterého směru do Dolního Žandova transport přijel. Zřejmě byl v této obci a v té době pohyb vojsk nepřetržitý.

Po průjezdu motorizované jednotky SS projížděl pak asi za hodinu vlastní transport. Ten sestával údajně ze čtyř nákladních plně naložených aut, krytých plachtami. Jen v jednom případě (v Podlesí) bylo řečeno, že aut bylo pět. Při podrobnějším rozhovoru s občany uvedených obcí mi bylo sděleno, že zpoza plachet vyhlíželi zřejmě vězňové z koncentračního tábora, protože byli oblečení v pruhovaných oděvech a látkových čepicích bez štítku. Celý transport byl doprovázen jak v jeho čele, tak i na závěru motorizovaným doprovodem - otevřená osobní auta s příslušníky SS se zbraněmi v pohotovosti. Navíc po obou stranách projížděli další vojáci na motocyklech s přivěsnými vozíky s lehkými kulomety. Transport projel uvedenými obcemi směrem k nynějšímu rekreačnímu středisku invalidů v Podlesí ("Kňafák"). Další směr pohybu transportu jsem nevypátral. Domnívám se, že by transport směřoval výše do strání směrem na Lesný, kde byla jednotka protiletectvé obrany ve dvou barácích, je nepravděpodobná. Pokud jsem v pozdějších letech poznal západní straně Slavkovského lesa v uvedeném směru, pak se domnívám, že transport jel na jisto k některé staré šachtě po tamní důlní činnosti.

Druhý den před polednem se transport vracel stejnou cestou zpět s tím rozdílem, že přísná opatření již nebyla vyhlášována a všechny vozy byly prázdné. Ale také bez vězňů na korbách...

Vše jsem tehdy nahlásil dr. L. Mixovi na Úřad národní bezpečnosti v Mariánských Lázních. A protože dodnes je místo uložení nákladu "dubnového transportu" neznámé, zůstává na lesácích, na ochranářích, ale i na náhodných návštěvnicích a pak především na náhodě, bude-li transport objeven.

*

celoročně hájena: LASICE KOLČAVA

Lasice kolčava je nejběžnějším zástupcem lasicovitých ve Slavkovském lese. Je menší než hranostaj; její celková velikost je velmi proměnlivá podle pohlaví. Samice jsou menší. Vyskytují se i dospělí jedinci nápadně malí. Svrchu je hnědá, včetně proutku, vespod bílá. Je nejhojnější ze všech lasic a žije všude tam, kde je dostatek myší.

Loví hlavně v noci a rozloha jejího loveckého území je asi 100 ha. Její stavy jsou přímo závislé na stavu myší a hrabošů. Proto při přemnožení hrabošů se zvyšuje i stav lasic. Za nedostatku drobných hlodavců hledají lasice náhradní zdroj potravy, jako brouky, měkkýše, avšak i koroptve, bažanty a zajíce.

Mláďata se objevují od jara až do podzimu, proto i její kaňkování bude pravděpodobně probíhat po celé toto období, protože doba březosti samic je 26-35 dní. Lasice kolčava se smí lovit celoročně jen v bažantnicích na Slovensku. V českých krajích je hájena ve všech honitbách jako významný regulátor škodlivých hlodavců.

Pokud tuto šelmičku v přírodě spatříme a jsme na rozpacích s určením, určíme ji snadno podle špičky ocasu. U lasice je po celý rok skořicově hnědá, kdežto špička ocasu podobného druhu - hranostaje, je černá. Se stopami lasice kolčavy se setkáme všude v polích, na mezích a stráních, kolem hromad kamení nebo stohů. Vlhkému prostředí se vyhýbá. Tlapky (stopy) se velice podobají stopám hranostaje.

O historii, technické úrovni a významu Dlouhé stoky bylo napsáno již mnohé. Kdokoliv se v současné době na svých cestách přírodou s tímto umělým vodním dílem setká, musí se ptát. Chováme se jako správní dědici k umu techniků a dovednostem dělníků, našich předků ze 16. století? Laik i odborník musí přiznat, že dnešní využití Dlouhé stoky není adekvátní jejímu významu. Podívejme se nyní na Dlouhou stoku pohledem vodohospodářů. Tedy těch, kteří toto dílo dostali do opatrování.

Původní poslání Dlouhé stoky k plavení krátkého důlního dříví, a především jako zdroj užitkové vody při těžbě cínu v Horním Slavkově, již pochopitelně ztratilo význam. Zůstala nám tedy technická památka s jejím vodohospodářským významem pro celou oblast Slavkovského lesa. Uvedeme si několik základních údajů:

plocha povodí 21,94 km²
specifický odtok z povodí 10⁻¹ km⁻²
délka stoky 21,650 km
podélný spád - průměrný 3,0‰
kapacita koryta 2,8 m³s⁻¹

Dlouhá stoka protéká Slavkovským lesem, který je významným zdrojem vody pro sídlištní aglomerace Sokolov, Karlovy Vary, Mariánské Lázně. V době, kdy potřeba pitné vody neustále roste, je krytí bilanční potřeby významným úkolem společnosti. Mariánské Lázně jsou zásobeny povrchovou vodou z vodohospodářské soustavy Mariánské Lázně, v které jsou vybudovány vodní nádrže Mariánské Lázně, Podhora a ČS Mnichov (přečerpávající vodu z Pramenského potoka do VD Mar. Lázně). Karlovarská aglomerace je zásobována povrchovou vodou z vodní nádrže Stanovice, v povodí Lomnického potoka a řeky Teplé. Soustava Mariánské Lázně má potřebu v současné době 115 ls⁻¹. Soustava VD Stanovice a ČS Jeplíčka 500 ls⁻¹ při zásobení sokolovska a Ostrova. Zajištění této bilance je nutné především s předpokládaným rozvojem lázeňství v Mariánských Lázních, ze soustavy Mar. Lázně 150 ls⁻¹.

Po tomto nutném uvedení do vodohospodářské problematiky se vrátíme zpět k Dlouhé stoce. Bilančně totiž patří do obou výše uvedených soustav. Ke krytí potřeby vody aglomerace Mariánské Lázně je nutné vybudovat nový akumulační zdroj vody na Pramenském potoce v profilu Mnichova. Rozhodnutím KNV Plzeň bude Pramenský potok bilančně posilován z Dlouhé stoky maximálním přítokem 300 ls⁻¹ z profilu odlehčovacího odpadu u Tří křížů

VODOHOSPODÁŘSKÝ

ing. Josef Turek

VÝZNAM DLOUHÉ STOKY

s tím, že v tomto profilu bude zachováno minimum 16 ls^{-1} pro zajištění zdroje vody pro Novou Ves, která rekonstruovala úpravnu vody na kapacitu 10 ls^{-1} .

A co se zbytkem povodí Dlouhé stoky? Správce toku nechal vypracovat vodohospodářskou studii rekonstrukce a využití tohoto vodního díla. Studie ve dvou alternativách navrhuje buď obnovení Dlouhé stoky v celé délce s vyústěním do Stoky v Krásné, nebo od km 1,500 svést vodu levostrejným přítokem Dolského potoka do povodí řeky Teplé. Investiční komise Povodí Ohře rozhoduje kladně o alternativě převedení vody do povodí řeky Teplé. Proč tato alternativa? Veřejnosti není dostatečně známo, že Horní Slavkov, včetně obce Krásno, je zásoben pitnou vodou čerpanou z řeky Teplé v profilu Krásný Jez. Rozvojem průmyslové výroby a s ním souvisejícím bytovým fondem v Horní Slavkově vzrostl požadavek na potřebu vody 54 ls^{-1} . Bilance řeky Teplé v profilu Krásný Jez proto jednoznačně vyžaduje posílení i z Dlouhé stoky.

Odpověď na otázku, máme-li se z Dlouhé stoce chovat racionálně ne jenom proto, že je technickou památkou, je tedy jednoznačně zodpovězena.

Technický stav Dlouhé stoky není dobrý a proto v roce 1986 na základě rozhodnutí ONV Sokolov přistoupil správce toku k opravě Dlouhé stoky. Práce byly rozděleny do etap a v první etapě, kdy se podařilo vyčistit 3 km Dlouhé stoky, se významně podíleli svazáci jak Povodí Ohře, tak ZO SSM v Krásné a strážci CHKOSL. Za tuto práci srdečný dík. V dalších etapách budou likvidovány nátrže a zabráněno poškozování Dlouhé stoky dobyt看 pasoucím se na okolních pozemcích.

Co říci závěrem? Chovejme se vždy jako příroda, jejímž zákonem je rovnováha a ne jako barbari, kteří přijdou, zvítězí, vyplní a teprve potom přemýšlí, co to vlastně zničili. Chovejme se tak, abychom při procházce kolem Dlouhé stoky, což vřele doporučujeme nejen pro samotné dílo, ale i pro krásnou přírodu kolem, převzali štafetu umu a pracovitosti našich předků.

FOTOGRAFIE
Svatopluk Šedivý

ANKETA KLADSKÁ

Ellen Volavková prom. psych.

Kladský rybník leží v centrální části chráněné krajinné oblasti Slavkovský les, na jeho březích leží nejnavštěvovanější a nejatraktivnější naučná stezka. Návštěvníci - především exkurze členů ZO ČSOP, VTS ap. - velmi negativně hodnotili rekreační ruch na pláži na konci stezky. A tím byl dán podnět k rozeslání anketních lístků o rekreačním využití rybníka na Kladské našim spolupracovníkům.

Anketa obsahovala tyto otázky:

1. Koupání a rekreační činnost na Kladském rybníku považují za vhodnou (ano - ne).
2. Důvody
3. Další návrhy a připomínky k uvedenému problematice.

Ankety se zúčastnilo 42 členů dobrovolného aktivu - strážců, četníků a přátel CHKOSL. Vzhledem k obvykle očekávané návratnosti 20% byla účast více než překvapivá.

Vyhodnocení odpovědí:

Zdůvodnění stanoviska k využití Kladského rybníka a návrhy řešení jsou řazeny podle četnosti výskytu v jednotlivých odpovědích.

PRO KOUPÁNÍ na Kladské se jednoznačně vyslovilo 10 respondentů. Důvody - od nepaměti, nechat současný stav, sám se tam koupu, koupání místních obyvatel, nízký počet slunečních dní a z něho vyplývající dostatečná doba k regeneraci přírody, řízená rekreační činnost neovlivní pří-

rodní poměry, zákazů je dost, záležitost je věcí hygieniků a rybářů.

Návrhy - zbudovat sociální zařízení, odpadkové koše a parkoviště, pravidelné kontroly strážců, dát řád, vymezit režim a určit zodpovědnost (např. MěNV).

ANO - ALE... Sedm dotazovaných se nevyjádřilo kategoricky. Jejich odpověď by se dala charakterizovat an-ale. Jejich důvody - koupání neruší, problém je pláž. Návrhy na řešení - vést stezku přes pláž, pláž osázet, instalovat kontejnery na odpady, regulovat návštěvnost prostřednictvím hlídání parkoviště s progresivní sazbou. Koupání by tedy bylo umožněno, ale odbourala by se další rekreační činnost - slunění a hluk na pláži.

PROTI KOUPÁNÍ se jednoznačně vyjádřilo 25 osob. Jako důvody byly uvedeny - rekreační využití je neslučitelné s režimem SPR, znehodnocení naučné stezky provozem na pláži a křikem koupajících se, devastace celého okolí, odpadky, vbíhání do rezervace, rostoucí návštěvnost na omezeném místě vede k nezvládnutelné situaci, dejme šanci tak krásnému koutu přírody, ničení porostů kosatců.

Návrhy - vést stezku pláží, otevřít občerstvení, nejlépe restaurační provoz se sociálním zařízením ve stávajícím objektu U tetřeva, kam se budou stahovat návštěvníci stezky.

Z grafického znázornění (vpravo) vyplývá, že převažuje negativní postoj k rekreačnímu využití dané lokality i ke koupání samotnému v uvedeném prostoru. Jako nejčastější zdůvodnění je uváděna neslučitelnost s režimem SPR. Nejčastějším návrhem na řešení (a u všech postojů se objevují) je osazení pláže a vedení stezky přes pláž, dále pak vybudování parkoviště - hlídání, s progresivní sázkou a se sociálním zázemím.

Problematika rekreačního využití Kladského rybníka si jistě zaslouží pozornost. Prezentováním ankety jsme získali představu o smýšlení spolupracovníků naší Správy. Vzhledem k současným trendům se dá očekávat, že bude cestovní ruch v uvedené lokalitě ještě stoupat, takže se problém rekreační činnosti stane palčivějším a bude se dotýkat nejen naší Správy a úzkého okruhu spolupracovníků, ale široké veřejnosti. Z tohoto důvodu bude v hlavní návštěvní sezóně přímo na naučné stezce Kladská v časově určeném limitu proveden průzkum veřejného mínění.

Chtěli bychom touto cestou poděkovat ing. MIROSLAVU OLMEROVI z Výzkumného ústavu vodohospodářského ze cenné podněty, které budou využity při konečném řešení daného problému.

nabídka prací 1989

Nabídka prací pro aktiv dobrovolných spolupracovníků na rok 1989:

1) STRÁŽNÍ A PŘÍVODCOVSKÉ SLUŽBY o sobotách a nedělích (od 24. června do 3 září 1989) v obvodech:

- NS Kladská
- NS Smrdech
- NS Křížky
- Dominova Skalka

Průvodcovská, přednášková a dohledová činnost dle aktuálních potřeb.

2) PRÁCE NA NAUČNÝCH STEZKÁCH

- úklid stezek a okolí před hlavní návštěvní sezónou
- obnova nátěru NS Kladská
- údržba informačních panelů NS Křížky, NS Smrdech a Dominova Skalka
- výroba a instalace funkčních počítadel na naučných stezkách
- asanační zásahy v CHN Křížky a Dominova Skalka dle ochranného plánu

3) PRÁCE NA TERÉNNÍCH ZAŘÍZENÍCH nátěry a údržba - hraničních značení

- infor. panelů
- návštěvních řádů

4) PRÁCE NA ZÁCHRANĚ GENOFONDU DŘEVIN CHKO SLAVKOVSKÝ LES:

- sběr šišek borovice blatky
- odběr roubů

5) ODBORNÁ ČINNOST

- akce Lutra - zimní a letní monitoring výskytu vydry říční
- pasport hnízdišť výra velkého a čápa černého
- pasport zimovišť netopýřů
- mapování . flóry . fauny . geologických fenoménů . nelesní zeleně . význačných krajinnotvorných prvků (lidová architektura spod

6) DALŠÍ PRÁCE

- čištění a údržba vybraných minerálních pramenů
- dokončení prací na minerálním prameni Perla Čech
- dokončení úprav Christlova jezírka na Planém vrchu
- kosení upolíkové louky
- pomoc při úpravách pracovního prostředí v místnostech Správy

Jednotlivé úkoly budou konkretizovány na schůzkách dobrovolného aktivu a předsedů ZO ČSOP pracujících při Správě chráněné krajinné oblasti Slavkovský les.

dobrovolný *88 VZDĚLÁVACÍ AKCE **aktiv**

- V roce 1988 pořádala Správa CHKOSL devět schůzek s odbornými přednáškami a soutěžemi, které se týkaly zna-

lostí o chráněné krajinné oblasti. Výsledky byly potěšující, drtivá většina strážců a čekatelů prokázala vysokou úroveň vědomostí. Na zajišťovací program se podíleli i členové aktivu - Ivo B o u š e, Marie a Tonda G r e g o r o v i, Sváta Š e d i v ý a Milan V o j t ě c h.

- Terénní školení bylo zaměřené na provádění strážních a průvodcovských služeb.

- Tradiční podzimní tematický zájezd pomohla zajistit III. ZO ČSOP, byl směřován na karlovarsko. Výkladu se ujali Jirka K l s á k a Standa W i e s e r.

- Akce Lutra proběhla za obětavé účasti všech přihlášených i přes značnou nepřízeň počasí.

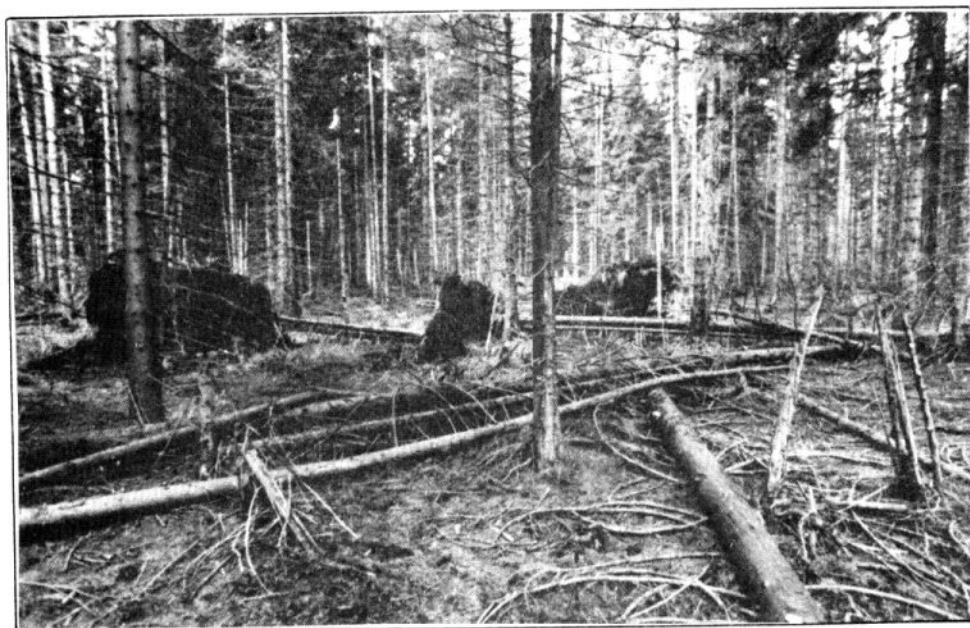
STRAŽNÍ SLUŽBY

- Bylo odslouženo 219 služeb, které byly průběžně kontrolovány pracovníky Správy, všichni členové aktivu vystupovali s vysokou profesionalitou.

PRÁCE AKTIVU

- Průvodcovská a přednášková činnost ochránářské mapování . sběr semen borovice blatky . odběr roubů . nátěr NS Kladská . úklid okolí NS . průběžná údržba hreničních tabulí, návštěvních řádů a informačních panelů . čištění Christlova jezírka na Planém vrchu . obnova minerálního pramene Perla Čech

Smrčina v severní části Slavkovského lesa je obětí imisí a jako les doplácí na "ekonomický" systém monokultur. (Foto: Wieser)

oplocení pramene v Pístově
 . instalace hraničních tabulí
 č. 32 a 56 . pomoc při zajišťo-
 vání letního tábora Mladých
 ochránců přírody Slavkovského
 lesa (přesné údaje jsou k dis-
 pozici v oddělení terénní
 služby - Správa CHKO Slavkovský
 les).

Jednotlivým ZO ČSOP, které
 pracují při Správě chráně-
 né krajinné oblasti Slavkovský
 les bylo po naplnění hospodář-
 ských smluv proplaceno celkem
 28 960 Kčs.

zprávy správy

* Ústřední výbor Českého
 svazu ochránců přírody děkuje
 všem spolupracovníkům CHKO
 Slavkovský les, kteří pomáhali
 při zajišťování programu stu-
 dijního pobytu třiceti členů
 polské Ligy ochrany přírody,
 jmenovitě pak strážci Ladisla-
 vu Plachému a Stanislavu
 Wieserovi.

* Vyřizujeme také díky za ne-
 zapomenutelný zážitek, který
 zprostředkovaly diapositivy
 Svatopluka Šedivého. Děkuji
 Mladí strážci rezervace ze
 Středního odborného učiliště
 lesnického v Abertamech, kteří
 v lednu prováděli sběr šišek
 v CHKOSL.

* Terénní školení dobrovolné-
 ho aktivu se uskuteční dne
 10. ČERVNA 1989. Za odborného
 doprovodu ing. Jana Schlosss-
 ra shlédneme dendrologické za-
 jímavosti mariánskolázeňských
 parků.

• Na podzim se připravuje
 exkurze do Svatošských skal.

Šotek

Do článku ing. Královce Je
 kejdá opravdu jen odpad? se
 nám vloudila chyba. Na straně
 24, ve druhém sloupci a posled-
 ním odstavci má být správně
 napsáno: "Aplikace kejdý vzbuz-
 uje často i u odborné veřej-
 nosti d ů v ě r u ..."

Za tutu chybu se mnohokrát
 autocrevi příspěvků omlouváme.

NEJAKTIVNĚJŠÍ ČLEN DOBROVOLNÉHO AKTIVU
 V ROCE 1988

M I L A N V O J T Ě C H

BLAHOPŘEJEME

návštěvou
u kolegů...

Chráněný lýkovec vonný

CHKO Podyjí byla zřízena v roce 1978 výnosem ministerstva kultury ČSR č. j. 22.927/78-VI/2. Zaujímá plochu 103 km² na jihozápadní Moravě mezi Znojmem a Vranovem a je součástí horopisné soustavy České vysočiny. Východní část oblasti se dotýká karpatské soustavy. Převážně pahorkatinný reliéf je proříznut bohatě meandrujícím tokem řeky Dyje, jejíž kaňonovité údolí s partiemi balvanitých suťových polí a téměř kolmých skalních stěn je hluboké až 150 metrů.

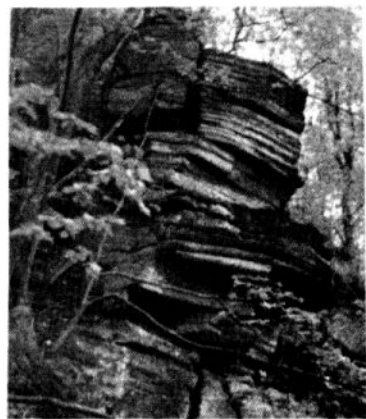
Geologicky lze území rozdělit zhruba na tři části. Západní část je tvořena pruhem starohorních rul a fylitů, střední obsahuje kromě toho i krystalické vápence a chloritické břidlice, východní část je tvořena především vyvřelými žulami, zčásti překrytými devonskokarbonskými břidlicemi a droby, na okraji i pískovci karpatského flyše. Ze čtvrtohor pocházejí náplavové hlíny a šterkopísky v inundaci Dyje a na jihovýchodě území i spraše.

Klimaticky je území charakterizováno podnebím mírně teplé oblasti, přecházejícím na východě do teplé oblasti. V údolí Dyje, která je hlavním a zároveň jediným větším tokem CHKO Podyjí, se projevuje teplotní inverze.

Přirozená vegetace se mění vlivem nadmořské výšky a klimatu. Ve vyšší a poněkud chladnější západní části území převažují jedlobučiny a bukové doubravy. Pro nižší a teplejší východní část, ležící ve srážkovém stínu, jsou vedle dubohabrových hájů typické i kyselé a teplomilné doubravy, přecházející na výslunných svazích v údolí Dyje v zakrslé doubravy a lesostepi. Na skalních plošinách a hranách bývají řídké reliktní bory, dolní partie svahů jsou porostlé suťovým lesem. Lesnatost území byla a dodnes je značná. Lesy, které jsou z velké části přirozeného charakteru, pokrývají téměř 65 % celé CHKO.

Květena oblasti je značně rozmanitá. Pro dubohabrové háje je typickým druhem ostřice chlupatá a brambořík nachový, pozoruhodný je i výskyt vstavačovitých – okrotice bílé a vemeníku zeleného. Na vlhčích místech je častá lilie zlatohlavá, lýkovec jedovatý, kostival hlíznatý, vzácně i střešníček pantoflíček. Pro bučiny a suťové lesy je typická kyčelnice devítilistá, kyčelnice cibulkonosná, aron plamatý, naopak vzácná je např. měsíčnice vytrvalá, kýchavice černá a tis. Nejbohatší jsou teplomilné doubravy a lesostepi s dřínem, skalníkem celokrajným, třemdavou bílou, kavylem Ivanovým, hvězdicí chlumní, kosatcem dvoubarevným a vzácně s diviznou ozdobnou a volovcem vrbovitým. Na nejprudších svazích roste na skalních ploškách a štěrbinách tařice skalní, česnek žlutý, koniklec velkokvětý a kavyl vláskovitý. Z kulturních ekosystémů jsou pro květenu oblasti nejvýznamnější rozsáhlá vřesoviště se smílem písečným, čilimníkem řezenským, krušinečkou poléhavou, diviznou brunátnou, růží bedrníkolistou, náholníkem plamatým, dvojštítkem hladkým, vstavačem kukačkou, křivatcem českým a celou řadou dalších vzácných nebo chráněných druhů. Vlhkomilná vegetace se zachovala jen ve zbytcích v aluvii Dyje, kde ze zajímavých druhů roste v olšových lemech kakost hnědočervený, přeslička luční, prvosienka vyšší a místy sněženka podsněžník.

Rovněž fauna oblasti je pozoruhodná. Pro menší i větší obratlovce má značný význam především lesní komplex v členitém údolí Dyje, kde žije např. hranostaj, kuna skalní, jezevec lesní a zvláštní rasa jelena evropského, u vody vzácně i vydra říční. Z bohaté ptačí fauny stojí za zmínku dudek chocholatý, čáp černý, ledňáček říční, výr velký a v minulosti i sokol stěhovavý. Zvláštností je užovka stromová. Ve vodách Dyje žije kromě pstruhů, lipanů a sivenů i hlavatka podunajská a ostroretka stěhovavá. Teplomilné trávníky a vřesoviště jsou životním prostředím četných zástupců hmyzu (např. kudlanky nábožné), z plazů zde žije např. ještěrka zelená a užovka hladká.

Braitava – vrstevnaté ortoruly

Chráněný koniklec velkokvětý

Státní zámeček Vranov nad Dyjí

Území CHKO Podyjí bylo osídleno již ve starší době kamenné. V mladší době kamenné byla jihovýchodní část oblasti souvisle osídlena prvními zemědělci, jak o tom svědčí nálezy kultury s moravskou malovanou keramikou u Hlubokých Mašůvek, později i hradiště keltského původu. Po příchodu Slovanů se toto území stalo součástí Velkomoravské říše. Středověk zanechal na skalních ostrožnách rozvaliny středověkých hradů, bránících zemskou hranici. Velké množství památek najdeme v kulturním centru oblasti – v Městské památkové rezervaci Znojmo. Skutečně jedinečnou památkou je zdejší rotunda sv. Kateřiny s původními nástěnnými malbami, znázorňujícími legendu o vzniku přemyslovského rodu.

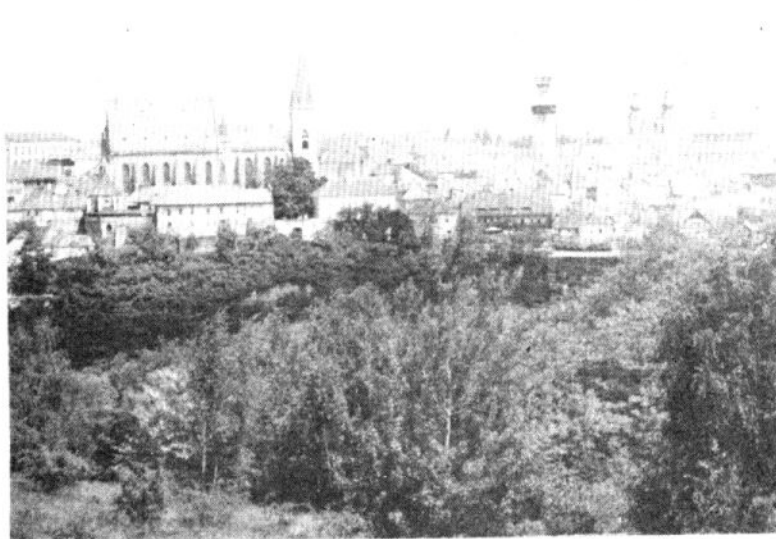
I když Podyjí patří svou rozlohou mezi menší chráněné krajinné oblasti, hodnotou přírodního a kulturního bohatství i malebností krajiny náleží právem mezi nejvýznamnější území této kategorie.

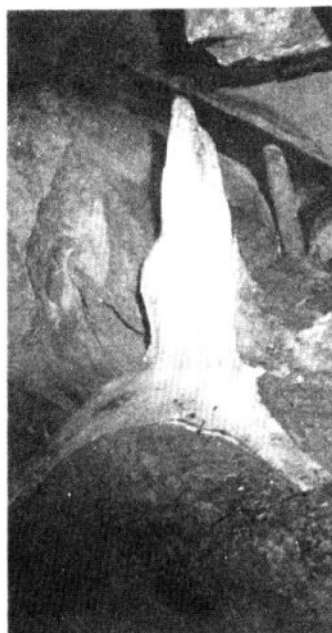
Chráněná užovka stromová

Vzácná divizna nádherná

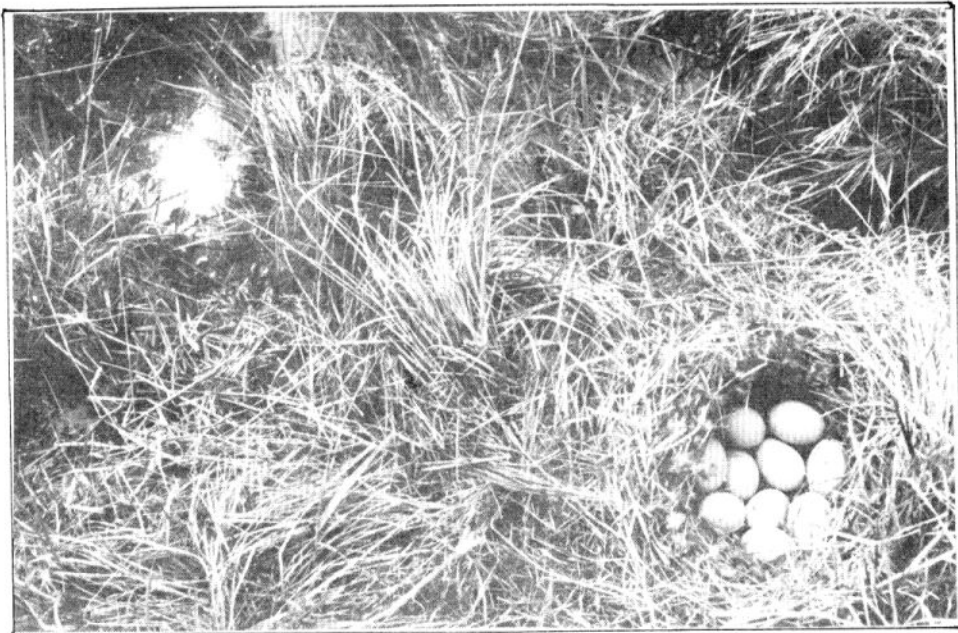
Městská památková rezervace Znojmo

SPR Ledové sluje - Braitava

SPR - státní přírodní rezervace
CHPV - chráněný přírodní výtvar
N - území připravováno k vyhlášení

- 1 - SPR Pustý kopec u Konic
- 2 - NSPR Vranovské vrásky
- 3 - NSPR Hradištské terasy
- 4 - NSPR Kraví hora
- 5 - NCHPV Popické kopečky
- 6 - NSPR Havranické vřesoviště
- 7 - NCHPV Skalky u Havraníků
- 8 - NSPR Kamenná moře v Podyjí
- 9 - NSPR Mlačí údolí
- 10 - NSPR Liščí skály
- 11 - NSPR Nový hrádek
- 12 - NSPR Hardecké skály
- 13 - NSPR Ledové sluje - Braitava

Mokřiny, které jsou stále trnem v oku hospodářů, jsou životním prostředím nejen vysoce produktivních rostlin, dosud nevyužívaných, ale hostí také druhy živočichů tzv. užitkových. Na snímku S. Wiesera je hnízdo kachny divoké u Kynžvartu (článek na straně 60 tohoto čísla Arniky).

TETŘÍVČÍ TOK A ROZMNOŽOVÁNÍ

barevná fotografie hnízda na přední straně obálky

Za tokajícími tetřívky se můžeme opět letos vypravit v dubnu a v první polovině května, ještě za ranního šera, na stále ještě vyhlášená tokaniště Slavkovského lesa. Tok tetřívka obecného je hromadný a probíhá na zemi. Nejprve na tokaniště přilétají starší kohouti, pak mladší a společně s nimi i slepičky, které však zůstávají sedět v okolí v trávě a kvokáním vábí k sobě tokající tetřívky. Ti zatím poskakují se svěřenými křídly a s široce rozevřenou tatrčí po tokaništi, různě se otáčejí a uklánějí (tzv. kodrcají), rozbíhají se proti sobě a navzájem se odhánějí z tokaniště. Přitom se ozývají daleko slyšitelným hlasem, v němž lze rozeznat tři zvukové odlišné části. Je to svištivé "pšoukání", delší hlasité "bublání" a ostré "zaškrtnutí". Jednotlivé části jsou u každého kohoutka různě dlouhé, takže tetřívčí tok je směsí navzájem se prolínajících zvuků. Po ranním toku se kohoutci spáří (ošlapují) se slepičkami, které pak odlétají do lesa. Někteří kohoutci ještě chvíli pokračují v toku, obvykle již na větvích okolních stromů, a pak rovněž postupně z tokaniště odlétnou. Tomuto toku po východu slunce říkají myslivci "sluneční tok". Tetřívčí kohoutek má více slepiček (obvykle 3-6), avšak o další osud svých "rodin"

se již nestará a žije po celý rok samotářsky.

Slepička snáší v květnu do mělkého, skromně vystlaného důlku v trávě nebo v křovitém podrostu 6-12 žlutohnědých vajíček s tmavými hnědými skvrnami. Sedí na nich asi 4 týdny. Vylíhlá kuřátka mají žluté prachové peří s černými skvrnami. Jsou velmi čilá a krátce po oschnutí již následují svoji matku a s její pomocí si vyhledávají potravu - drobný hmyz a různé larvy. Se slepičkou žijí mláďata až do podzimu, kdy se hejno rozpadne. Zimu však přečkávají tetřívci opět společně v menších hejnech.

Usilovat o zvýšení stavů tetřívků je v současné době velmi nesnadné. Hlavní příčinou jejich úbytku je především změna přírodního prostředí, ve kterém tetřívky nejraději žijí. Je třeba při těžbě v lese ponechat i méně hodnotné dřeviny (břízu, jívu, olši, jeřáb apod.), jejichž jehnědy a plody jsou nejvhodnější potravou tetřívků. Nutné je i zimní příkrmování na stálých místech jejich soustřeďení. Odstrel lišek a v zimě i kun. Dravce, kteří jsou celoročně hájeni, je nejvhodnější odliakat od tetřívků příkrmováním na újedišti. Protože umělý odchov je málo nadějný, je třeba se věnovat příkrmování a ochraně volné populace.

